

GYŰJTŐ: EGTŐD ÁRPAID

GYŰJTÉS IDEJE:

TART.: ADATOK A LÁNCVERGÉK
SÁMSZIMBOLIKÁSAHOZ
C. CIKKÉNEK KÉZIRATA

121 lap, 4 lap paruz, 9 lap kotta

FÖLDRAJZI MUTATÓ: KAPOSVAIR

SZAKMUTATÓ:

XXVI

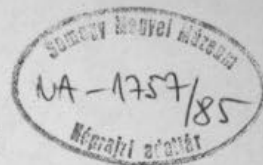
PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKOPIA'S

ATUENETVE A NA-185/85 - OS TETELE ALÖL.

Adatok a láncversek számszimbolikájához

/A Katekizmusi ének, Kánai menyégző, Órahirdetés stb/

A.

Az első részben a láncversekkel és rokon műfajaival kapcsolatos történeti relációkat, valamint ezek interetnikus vonatkozásait tárgyaljuk. A láncverseket, a meséket, a történeteket, a játékokat a népköltés ősi poétikai elemeit mutatják, amelyekhez kapcsolódik a számok szimbolikus jelentésének kezdetleges kifejezése. Fejtegetésünk során rámutatunk e témacsoport vallásos és világi vonatkozásaira és sokféle műfajú kapcsolataira is.

A láncversek /énekek/ s egyéb műfajok memorizáló-nevelő hatását már évezredek óta felismerték az emberek. Különösen a vallásos tézisek, alapvető hittételek, bizonyos ritusok, varázslások szolgálatában volt jelentőségük, és a pontos tudást voltak hivatva besulykolni, valamint a számok, szövegek erejét, hatását biztosították.

Scheiber Sándor¹ professzor ur írja: "Már az ó-ind/páli/² és a középiráni /pehlevi/³ vallásos irodalom is ismeri" éppugy, mint a magyar és más nyelvű gyermekmondókák, az óegyiptomi varázssversek, a magyar, horvát stb. ráolvasások is; a "keresztény egyházban pedig Eucherius lyoni püspök az elindítója, aki 499 körül irt Formulae spiritualis intelligentiae c. művének XI. fejezetében - De Numeris- a számszimbolikát óriási ugrásokkal 1-1000-ig viszi fel" - írja ismét Scheiber Sándor többek között Migne-t idézve.⁴

A fenti megállapításokat előtte és utána is minden kutató helyénvalónak, vallástörténeti, irodalomtörténeti szempontból igazoltnak tekintik.

Szerény gyűjtő-kutató munkánk a fentiekkel összhangban némi bizonyítással igyekszik hozzájárulni a már sokszor tárgyalt témakör megvilágításához, egyes résztemák pontosításához. Dolgozatunk mondanivalójának egyik alapvető lényege abban - a keleti vallásgyakorlatban is megtalálható - láncolatos költészeti formában gyökerezik, amelynek egyik keresztényi vetülete, rokona az ugynevezett Katekizmusi ének. A kutatás ezt arra alapozza, hogy mind a zsidó, mind a mohamedán és más vallásokban religiózus indíttatású egyéb műfajokban megtalálták a mi énekünkkel rokon vonású, helyenként azonos szövegeket /legendák, mesék, történetek stb./. Sőt: ezen ének-típus nyomán keletkezett paródiák, tréfás játékok is több példányban kerültek elő egész Euráziában.

A fentiekkel kapcsolatosan Heller Bernát,⁵ a téma jó ismerője, Berze Nagy⁶ egyik tanulmánya bizonyos részleteit igazítva, kiegészítve hivatkozik Bolte⁷ és Taylor⁸ nyomán az említett ének más műfajokra tett hatására, formáló szerepére /pl. Jakob, A kakas és jérce, A kóró és a kismadár mesék/. Továbbá, többed magával írja, hogy e téma nyomán számtalan szórákos forma /kártyajáték stb./ is kialakult. Ezeket Gogol, Lessing, Móra, Mikszáth műveiben is - mint feldolgozott elemeket - megtalálták kulturhistórikusaink: György Lajos, Juhász Miklós, Beke Ödön, Rubinyi Mózes, Schöpflin Aladár, Szigetvári Iván, Gálos Dezső, Martti Haavio, Taylor - írja Scheiber Sándor.

Nem feladatunk a történeti teljes áttekintés, de feltétlen említést kell tennünk néhány magyar kutató tevékenységéről,

akik a mi problémáink megoldásának is uttörői voltak. Segítségükkel bizonyos összevetést tehetünk az általam meglett énekek-szövegek értékelésében.

Mint a címből is kitetszik, dolgozatomban a Katekizmusi énekről, a Kánai menyegzőről, az Órahirdetésről lesz szó elsősorban, de érinteni fogom a témánkkal rokon egyéb láncversek, játékok, imák, köszöntők és más műfajok rokonvonalait is. Ennek egyik fő oka az, hogy az említettek legtöbbször azonos körülmények között, illetve funkcióban találhatjuk meg; legtöbbször a szakrális társulatok összejövetelein, vagy lakodalmakban stb.

A Katekizmusi ének első kottás-szöveges változatát Náray⁹ énekgyűjteményében találjuk meg. Ennek az éneknek elemzése szempontjából érdemei vannak Sebestyén Gyulának, Volly Istvánnak,¹⁰ Viski Károlynak, Bálint Sánornak,¹¹ Domokos Pál Péternek stb.

Értékes gyűjtemény-anyagot találunk a Magyar Népzene Tára III/A kötetében.¹² Ki kell még hangsúlyoznunk Berze Nagy János, Manga János alapos kutatásait is.

A magyar kutatás kissé megkésett ténykedése előtt említést kell tennünk Wagenseil¹³ érdemeiről, aki már 1699-ben tudatos vizsgálója volt a szám[†]versek s azok mellékajtsái funkcióinak; így talált rá egy müncheni ivónótára, illetőleg annak a Katekizmusi ének analógiájára készült latin nyelvű változatára. Ennek strófái szinte azonosak a magyar szövegekével, de hasonlítanak a zsidó pészah ünnepek széder esti kérdő-felelő katekizáló szövegekhez s a Gödölye-történethez. Ime néhány sor a latin nyelvű szövegből:

h

O lector Lectorum dic mihi quod est unum?
Unus est Oeconomus qui regnat in Culina.
O lector Lectorum dic mihi quae sunt duo?
Duae tabulae Mosis, Unus est Oeconomus...etc.
.O lector Lectorum... etc.

Tres Patriarchae, Duae tabulae Mosis...stb.-
szinte azonosan folytatódik tovább, mint magyar énekeink
visszafelé számláló szövegei.

Heller Bernát a fenti szövegek szinte pontos megfelelőjé-
ről tesz említést egy tréfás "konyha-vers" kapcsán idézve
ismét Wagenseilt.¹⁴

Ha megfigyeljük a különböző nyelvű és sokfajta anyagot, azt
tapasztaljuk, hogy mindegyikre jellemző strukturális saját-
osság a visszafelé történő számlálás: a kérdésre adandó
válasz mindig visszatér a legfőbb tézist jelentő Egy-ig.
A zsidó számsor legtöbbször 1-13-ig tart, míg a magyarban
tizenkettő szerepel. Ennek a témának nemcsak héber és ke-
resztény változatairól tudunk, de a külföldi kutatás elének
tárja a mohamedán, arab-perzsa, hindosztáni és más keleti
nyelvekben megjelent olyan történeteket is, amelyekben a
számmisztika valamilyen formában szerepel.¹⁵⁻¹⁶

A keleti anyagban rendszerint a próféta valamelyik téri-
tője javára dől el a vita /kérdés-felelet során/, amit a
más vallás/ok/ képviselőivel folytat pl. a téritő-sejk.
Egy öreg szerzetes felteszi a kérdést Ibn Jazid al-Busz-
tami sejknek, s ha tud rá válaszolni, mindnyájan áttér-
nek az igaz hitre. Mi az egy? - válasz: Allah. Mi a ket-
tő? - válasz: nappal és éj, vagy Ádám, Éva. Mi a három?

...stb, egészen 14-ig megy a kérdés-vita. A téritő-sejk győz, és mind az ezer szerzetes áttér az "igaz hitre".¹⁷ E fölemlített problémák szoros összefüggésben vannak a mi anyagainkkal is. Egy rövid tanulmány keretében nem ismer-tethetünk minden kérdést s nem is feladata dolgozatunknak. Egyfajta összegezést azonban célul tűztünk ki: a történeti rövid áttekintés után a magyar kutatás eddigi eredményei-nek lényegét összefogva szövegfolklorisztikai szempontból néhány új részkérdésre irányítani a figyelmet; míg a másik, hogy bemutassuk a Somogyban ez ideig ritkaságszámba menő énekeinket s egyéb szövegféleségeinket.

Ennek a soknyelvű, sokrétű, formailag és műfajilag is sok-féle anyagnak egyik fő oka éppen az, hogy a számok láncola-tának uralma átfogva a szám-versek: mesék, történetek, já-tékok stb. anyagát, átkerültek a népi folklorizációs kohó-jába, ahol sajátos karaktert öltöttek, és fejtették ki a célszerűségnek megfelelő funkciójukat. Nem akarjuk, nem is tudnók egyelőre minden énektípusunkat genezikai pontosság-gal behatárolni, egyiknek a másiktól való származását min-den esetben pontosítani. Megelégszünk azzal, hogy a tude-mányos vizsgálódások néhány közérdekű kérdését újabb ref-lektorfénybe állítsuk, és szerény gyűjtő-kutató munkánk eredményeivel összevessük.

Itt teszünk említést a nem magyar nyelvű Katekizmusi é-nek-féle Buda környéki "sváb" változatáról, amit érdemes lesz összevetni a latin, de főleg a somogyi magyar szö-vegekkel. Ekként idézzük az Aus dem Munde der Ofner Schwaben címen közzétett gyermekjátékkal induló versecskéből az 5. strófától kezdve a lanti szöveget, mely a magyar énekeink

legtöbb szakával meggyezik /von Frau Josefina Finácsy alapján/:¹⁸

Guter Freund ich frage dich,
Sag mir, was ist eins?
Eins und eins ist Gott der Herr,
Der da lebt und der da schwebt
Am Himmel und auf Erden.

Guter Freund ich frage dich,
Sag mir, was ist zwei?
Zwei Tafel Moses,
Eins und eins ist Gott der Herr. usw.

Guter Freund ich frage dich,
Sag mir, was ist drei?
Drei Patriarchen,
Zwei Tafel Moses, Eins und eins... usw.

Guter Freund ...stb.
Sag mir, was ist vier?
Vier Evangelisten...stb.

Fünf Gebote der Kirche...stb.
Sechs steinerne Wasserkrüg,
die der Herr hat angefüllt,
zu Kanaa in Galilea...stb.

Seiben seiben Sakramenten.
Acht Seligkeiten.
Neun Chöre der Engel.
Zehn Gebote Gottes.

Elftausend Jungfrauen
Zwölf Eigenschaften...

Sajnos semmiféle megjegyzést nem találtam a német szöveg közlése során. Az éneket megelőző más típusu gyermekjátékot most mellőzzük, mivel nem tartozik szorosan a témához, sem a szöveghez. Itt is megfigyelhetjük, hogy a német változatnál is mindig visszatér a szöveg az "egy Isten-témához" /aki él és uralkodik a földön és az égen/.

E téma megírására szinte kényszerítettek az ujabban előke-
rült változatok, új körülmények és funkcióváltások /három példányt már közöltem 1975-ben/¹⁹, továbbá Rubinyi György szóbeli biztatása és ajándék-könyvei, tanulmányrészletei.²⁰
E két körülmény természetesen más-más emocionális kapcsolataival vált eggyé irásszándékomban. Ugyanis: a somogyi Katekizmusi ének s Kánai menyegző eleinte csak vallásos körülményekről árulkodott /mint a később meglelt Órahirdetés is/, míg Scheiber könyve Mikszáth irodalmi témáinak, forrásadatainak a tréfa, mese formában való feldolgozásával foglalkozik, feltételezve a mi témánkat is képviselő énekek őselődeivel való szoros kapcsolatát, bizonyos rokonságát. Ezek a lehetőségek újabb, izgalmasabb alkalmat kínáltak számomra.

Somogyi anyagainkat részben énekként adták elő, részben pedig - az alkalomnak megfelelően - csak szövegesen mondták. A következőkben tapasztaljuk majd azt is, hogy ugyanattól a személytől többször is érdemes gyűjteni.

A Kánai menyegzőt először a buzsáki Tölgyes Istvánné /1932/ mondta magnóra 1972-ben, nyolc versszakkal,²¹ s az 1978-as felvételen már az alábbi 3. strófa is hallható:

Az első tál ételt félhozták,
 Jézust azzal még is kínálták,
 Tetszött mindénben az étek,
 Csak a borba volt a véték
 Kánán menyegzőbe.

Ugyancsak ~~ő~~ énekelte először a később tárgyalandó Katekiz-
 muszi éneket is, amit az utóbbi felvételnél szintén teljes
 szöveggel mondott el. A két énekkel kapcsolatban feltett
 kérdéseimre az alábbi választ adta: "Nagymamátul tanultam,
 ő írta le; 82éveskor halt meg 15 éve; ő ijen előimádkozó
 volt. Telán ő is édesannyátul tanulta... A rózsafüzér-tár-
 sulat, így ádentbe, keztek az imádságot mindén szombat es-
 te, és ugy hushagyókor volt vége, és akkor ijen mulatságot
 tartottak, s akkor szokták ezt a zéneket énekelni... Ezt
 mindénki mondta együttesen... nálunk szokták, mert od volt
 az összejövétel. Ezt a kezdetén mondták, utánna má mást is
 mondtak, de csak ojat mondtak, amibe nem vót »szerélém»
 mindénki hozott egy üveg bort, egy tányér süteményt, és a
 végén ettek, ittak is!.

Buzsákon sokan tudták és tudják ma is ezeket az énekeket.
 Nemrégiben Horváth Ferencné kézzel írott füzetében így
 találtam meg a Kánai menyegző szövegét:

Az igaz mesiásmár lejött
 sokféle csodákat köztünk tett
 A vizet is borrá tette
 A násznépet vendégelte
 Kánán menyegzőben.
 Nagy lakodalmat ők kezdének
 Jézust is elhívták vendégnek

Ött követték tanítványi
mind a tyukot ő fiai

Kánán... stb.

Az első tál ételt felhozták

Jézust pedig azzal kínálták

Tetszett mindenben az étel

de a borban volt a véték

Kánán...stb.

Jézus anyja azt látta

fogyatkozásukat megszánta

fiam mondja borunk nincsen

azért sem kedvünk nincsen...stb.

Jézus hogy vigaszt tene

Anyja kérésre hogy lenne

parancsolá méríteni

kutrol hat vedret tölteni...stb.

A szolgák frisen siették

kutbol hat vedret megtölttének

Jézus borá változtata

első csodáját muttata...stb.

A bort adák násznak kezébe

hogy adja a vendég elébe

Násznagy a bort megkostolá

mindjárt Vőlegént szolittá...stb.

Minden ember ugy mond elsőben

Jó bort ad a vendég élében

De edig te a jót tartád

és az alábbvalót hozád...stb.

Adja Isten hogy mi örüljünk
 Mikor lakodalmat követtünk
 Jó bor mellett duda nélkül
 bolond tánc és ugrás nélkül...stb.
 Olyant ugrot a Magdolna
 hogy a poharat felrugta
 Kánán menyegzőben.

Ez a változat a későbbiekkel szinte azonosnak mondható, de különösen a végstrófánál, Buzsákon is ismerték a vidám hangulatu "mužatozó" variánsokat is; csupán az összejöveteleken nem használták. Buzsákon kizráólag szakrális alkalomhoz kötődött ez az ének; hasonlít ahhoz, amit Manga irt le a nagycétényi s pereszlényi összejövetelekkel kapcsolatban. A jelenlegi buzsáki *Mrózsafüzér-fejedelem*", Kondorné /1921/ röstellve mondta, hogy papir nélkül nem akarja mondani az éneket, mert hátha "belesül". A nagyanyja álmal irt szöveges papirt viszont Zakariásnénál halálom meg, akinek azt üzeni /általam/, hogy még ezt a strófát is hallotta hozzá az öregjeitől: "Jézus öregannya, szent Anna/, Mondja a juhásznak, had hajja/ Ojant ugrott a Magdolna/ A poharát is fölörögta Kánai menyegzőben". Ezek után Zakariásné - hasonló szöveggel a Tölgyesné-féléhez - így énekelte a Kánai menyegzőt:

Az igaz Messiás már eljött,
 Sokféle csodákat köztünk tett,
 A vizet is borrá tette,
 A násznépet vendégelte
 Kánai menyegzőbe.

Nagy lakodalmat ők rendeznek,
 Jézust is meghívták vendégnek
 Őt követik tanítványai,
 Mint a tyukot a fiai...stb.

Az első tál ételt felhozták,
 Jézust pedig azzal kínálták,
 Tetszék mindömben az étek,
 De a borban van a vétek...stb.
 Jézus anyja hogy aztat látta,
 Fogyatkozásukat megszánta,
 Fiam, mondja borunk nincsen,
 Azért semmi kedvünk nincsen...stb.

Jézus hogy vigasságot ténne,
 Anyja kérésére hogy meglénne
 Parancsolá meríttetni,
 Kutból hat vedrét tölteni...stb.

A szolgák frissen sietének,
 Kutból hat vedrét megtöltének,
 Jézus borrá változtatja
 Első csodáját mutatja...stb.

A bort adák násznagy kezébe,
 Hogy adja a vendég elébe,
 Násznagy a bort megkóstolá
 Minygyár vőlegént szólittá..stb.

Minden embér, ugy mond elsőbe,
 Jó bort ad a vendég elébe,
 De té addig a jót tartád
 És az alábbvalót hozád...stb.

Adja az Isten, mi örüljünk,
 Mikor lakodalmat hirdetünk,

Jó bor mellett, duda nélkül,
 Bolond tánc és ugrás nélkül,
 Ojjat mi dicsérjünk.

A Kondorné által "üzent" strófát természetesen Zakariásné mpst nem tudhatta hozzáénekelni. Nem nehéz megállapítani, hogy ez a szöveg milyen csekély mértékben tér el a többi változattól, bár az "Ojjat mi dicsérjünk" csak ezen az egy lapon szerepel eddig. Érdekes, hogy énekesünk csak lapról tudta a szöveget, viszont a dallamot hibátlanul énekelte /mint azt kicsi korában hallotta a társulati összejöveteleken és valószínűleg Kondornétól is/.

Az 1970-es évek elején Szántódsomoson Szelei Balázsnétól /1918/ gyűjtött énekünkre több ok miatt is utalunk.²² Ő Szolnokról hozta magával az éneket, amelynek egy versét kislány korában hallotta a szentkúti bucsun koldus-bucsus-énekként; majd később hazament és megtanulta az egész 17 strófás éneket. De nemcsak ezért érdemes az említésre, hanem azért is, mert ez a típus vidám-hangulatos változata műfajának.

Míg a buzsáki változatok mind vallásos hangvételűek, hiszen "Jó bor mellett, duda nélkül / Bolond tánc és ugrás nélkül" fejeződik be, addig a Szeleiné-féle - bár 8 verszaka majdnem azonos a buzsákiakéval - végső kicsengésében eltér attól, valamint azzal is, hogy a szokásos ötso-ros strófákat itt refrénszerű 6. sorral töldja meg az énekes. Mintha egy valódi lakodalom felszabadult környezetében lennénk, ahol egy egészséges falusi "zsánerkép" rajzolódik ki szemünk láttára; a tanítványok úgy viselkednek, mint parasztjaink a lagziban, midőn "Ugy megsergették

Magdolnát, /Mind elhányta a topányát" hasonlóan a Manga-féle ésmás vidám változatokhoz, míg ott "Mind szétrugdalt a patkóját" szöveget olvashatunk.

Ha összevetjük ezt a vidám hangulatu képet pl. a Sándor-kódexbeli idézetekkel, azt tapasztaljuk, hogy a klastromok, bizonyos egyházi körök nyomasztó légkörét feloldó-ellensúlyozó szerepük ezek a szövegek. A komorrá festett siralomvölgyi középkori lét, a büntető isten-hangulat okozta emberi szorongás mintha vigasztaló szavakra várt volna; mint-ha a reneszánsz és barokk szellem felszabadító áramlatának sugarai melengetését várták volna a kolostorok szűkös ablakrései.

Az alanti bibliai idézetre gondolva olyan vigasztaló, megnyugató hangulat is árad a sorok közül, amely a kétkedő ember lelki megnyugvását van hivatva szolgálni. Ime a Károli fordítás szövege /János ev. 2.r. 1-11. verse/: "És harmadnapon menyegző lőn a galileai Kánában; és ott volt a Jézus anyja.- 2. És Jézus is meghivaték az ő tanítványaival együtt a menyegzőbe.- 3. És elfogyván a bor, a Jézus anyja mondá neki: Nincs borunk.- 4. Mondá neki Jézus: Mi közöm nékem te hozzád, oh asszony? Nem jött még el az én óráim.-5. Mond az ő anyja a szolgálónak: Valamit mond néktek, megtegyétek.-6. Vala pedig ott hat kőveder elhelyezve a zsidók tisztálkodási módja szerint, melyek közül egybe-egybe két-három métréta fér vala.-7. Monda nekik Jézus: Töltsetek meg a vedreket vízzel. És megtölték azokat szinig.-8. És monda nekik: Most meritsetek, és vigyetek a násznagynak. És vittek.-9. A mint pedig megizlelé a násznagy a borra lett vizet, és nem tudja vala, honnét van,/ de a

szolgák tudták/ a kik a vizet merítik vala/, szólítá a násznagy a vőlegényt.-10. És monda néki: Minden a jó bort adja fel először, és mikor megittasodtak, akkor az alábbvalót: te a jó bort ekkorra tartottad.- 11. Ezt az első jelt a galileai Kánában tévé Jézus, és megmutatá az ő dicsőségét; és hívének benne az ő tanítványai: és ott maradának néhány napig.

A fenti idézetnek az alábbi két lényeges mondanivalóját hangsúlyozom ki - "konszonanciában" a mi népi énekváltozatainkkal-: a./ Mária tudván fia csodatevésének szándékáról, szinte siettetni akarja Jézus első csodatettét; b./ Jézus bizonyos volt tettének erejében, s hogy eloszlassa kicsinyhitőségüket. E két tényező mirakulózus jellegére feltétlen szükség volt az ókori ideológia szempontjából, de emberi /szituáció/ szempontjából is, hiszen a történet-jelenet egy általános szokásgyakorlathoz, a lakodalomhoz kötődik.

Térjünk vissza Kájoni énekéhez. Nem akarjuk még látszatát sem kelteni annak, hogy a Kájoni-féle latin, magyar szövegek összes kapcsolatait s a már említett történelmi relációkat véglegesen megoldjuk; csupán a tartalmi hasonlóságokra, helyenkénti azonosságokra utalunk. Mint ismeretes, a Kánai menyegző /és a Katekizmusi ének/ szövegeinek első megjelenése a 17. századig mutat vissza. Hozzáteesszük, hogy az ellenreformáció korára tett keltezés is feltételez egy már a népi gyakorlatban meglevő énekféleséget. Annak lehetőségét sem tartjuk kizártnak, hogy a szabadabb légkört sugárzó reformáció korában már létrejöhetett egy hasonló szöveg, ének. Valószínűsítik ezt a sokféle egyéb

párhuzamok, műfajok, valamint az, hogy Kájoni éneke is feltételez egy a már valóságban élő éneket. Feltételezni természetesen sokmindent lehet; pl. 1. az egykori, nép körében élő anyag mintájára szerkesztett/ek/ Kájoni/ék/ egy latin szöveget, amit magyarra fordítottak, de meglehet, hogy már jóval előbb is élt a nép körében egy hasonló ének, amit áttettek latinra, illetőleg magyarra; 2. elképzelhető az is, hogy már a középkorban létezett egy latin ós-szöveg, ami a 17. százdig élt valamilyen formában, s ezt jegyezték le Kájoniék; akár egy magyar, akár egy latin ének /műköltés?/ létezhetett, ez folklorizálódott. Ezekre semmi bizonyíték nincs egyelőre; csupán annyit tudunk, hogy a legkorábbi előfordulás Kájoni kora. A fenti feltevéseket magam is úgy tekintem, mintegy hangosan gondolkodás reflexióit, amelyek nem bizonyítottak, de nem is lehetetlenek.

Az érdeklődők kedvéért mi is közöljük a Kájoni-féle latin szöveget /Seprődi feljegyzéséből/²³

Messias iam venit /47^b-48^a lev./

Messias iam venit in mundum verus,

Advenit signorum factor syancerus;

Ex aqua qui fecit naerum,

Bibentes dicunt est verum

Canae Galieae.

Nuptiae solemnes cum apparantur,

Jesus et Maria ad sint rogantur,

Gimitantur praeceptorem

Apostoli at doctorem...etc.

Ferculum ad mensam cum apportatur

Jesus ad comedat, pulchre rogatur,

Fercula omnes delectant,
 Sed uinum adhuc expectant...stb.
 Virgo Mater pia dum hoc videret,
 Defectui huic ut previderet,
 Jesum natum suum rogat,
 Ut aquam in vinum cogat...etc.
 Dominus tunc volens omnes gaudere,
 Hydrias mudauit aquis implere;
 In hydriisque allatas,
 Madauit in vinum aquas...etc.
 Ergo iam laetantur omnes dixerunt,
 Quando loco aquae vinum biberunt,
 Hej, vinum, recens vinum...etc.
 Cum domini mater hoc impetraret,
 Caliculum implet, ut praegostaret,
 Hej vinum...etc.
 Cum socys Petrus inde laetatur,
 Joanni propinat dicens bibatur,
 Hej vinum...etc.
 Cum Bartholomaeus hoc vinum probat,
 Taleque ut crescat Phillipus orat,
 Hej vinum...etc.
 Andreas adimplet suam lagenam,
 Et Jacobus minor carbonam plenam,
 hej vinum...etc.

Ex olla probinat Simon Thadeo,
 Thomas vero offert, Sancto Matthaeo,
 Hej ...etc.
 Sed Jacobus major vitrum exhausit,
 At Iscariotes urna os clausit,
 Hej ...etc.
 Paule, Mattia tarde venistis,
 Vobis est injuria, quod non bibistis,
 Haj vinum recens vinum,
 Melius quam vetus vinum.
 Canae Galileae
 Singuli hoc vinum satis laudarunt,
 Et supra capita vitra gyrerunt,
 Hej vinum...etc.
 Virgo Mater, Jesu pro nobis ora,
 Ut te bibamus in coeliora,
 Ut tali vinum bibamus
 Deoque benedicamus
 In coelesti aula.- Amen.

E latin nyelvű szöveg után Seprődi János az
 alábbi megjegyzést teszi: "Barát-ének lehetett, melynek
 sikamlós változatait magyarul az iskolák környékén most
 is hallani. Ugy látszik, mintha a nép közé is leszivár-
 gott volna; egy változata legalább ugyanebben a versmér-
 tékben, de magyarul, közölve van. Nyelvőr IV.éfv., 89/1875.

Később a kódex 211. levelén magyar fordításban is megvan ezzel a dallammal, amely minden tekintetben magyar népi dallam. A 13. versszaktól kezdve a kódex 60. leveléről irtam ide a szöveget, ahová a kódex írója szorultságból tette. A 12. szakasz végével ugyanis ezt mondja: cetera^xvides 60."

A fentiekre utalva Bálint professzor ur is azt véli, hogy középkori forrásuk alig vonható kétségbe, s jelentősebb mértékben az obszerváns kolostorok szellemi környezetében volt divatos énekforma; elterjedésében nagy szerepe lehetett a vándorprédikátoroknak is: "... középkori obszerváns, illetőleg goliard forrásuk azonban kétségtelen. Utalnunk kell a clericí vagantes, kápsáló barátok jókedvű világára, interetnikus európai szerepére... Az ének szintén Kájoni lejegyzett, esetleg megköltött magyar régi változatai, emlékei egészen 1799-ig nem kerültek napvilágra. Nyilvánvaló azonban, hogy a hajdani élőlészavas néphagyomány megőrizte... Fennmaradásukat most már az egyidejűleg terebélyesedő ponyvairodalom is elősegítette... A magyarságon kívül addigi tudomásunk szerint, ismeretes Szokolca révén a szlovákoknál... horvátoknál".²⁴

Mindkét fentebbi idézet igen sokatmondó a további kutatások számára, de alátámasztja az általunk is feszegetett kérdéseket.

A nyugat-horvát lakodalmakban is előforduló Kánai menyegzőről Szegedy Rezső informál bennünket /Kurelac nyomán/ az alábbiak szerinti megjegyzésével: "... Az első ilyen hivatalos lakodalmas rigmus a Kánai menyegző, minőt Kurelac F. gyűjteményében is találunk, s mint

értesültem egyes plébánosoktól, éppen ők vannak azon, hogy ez legyen az első ének, melyben részt vesz az egész társaság".²⁵

A cikkiró "hű fordításban" adott éneke ugyancsak a közismert bibliai témára épült, de tartalmában, vers szerkezetében részben eltér a magyar változatoktól. Már a kezdősoraival is, mintha a históriásokat akarná utánozni: "Hallottátok hirit Szent János könyvének/Galilej-Kánánban menyegzőt ülének/Urunk ottand nagy csudát tett;/A viz ottand jó borrá lett,/A kánai menyegzőn". A további strófákban sok szereplővel találkozunk. Ott találjuk Szent Jánost, a horvát lakodalmakra jellemző "ajándékszedőként"; Szent Tamást "asztal-főjeként"; Szűz Máriát; táncpartnerként Magdalénát; a "jövőt látó" Annát; Fülöpöt, Máriát táncoltatva, aki szakácsnő tisztségében "jó levesével kitett magáért"; Szent Pétert, "kiből "ömlik a szó" stb. Egyszóval a Jézus-rokonság és néhány apostol multozásainak hangulatos életképét varázsolja elénk a horvát változat is. A cikkiró papokhoz intézett szavaiból kitűnik az is, hogy e vallásos téma profanizált éneke jól megfér az egyházi szemlélettel, leglábbis a falusi papok körében. Erről így ír: "A válasz rendszerint az volt, hogy a nép vallásos és erkölcsös, de egyuttal nagyon kedélyes és szereti hangoztatni, hogy a kedélyes multozás még az Uristen előtt is kedves és összefér a szent étellel...". Ez utóbbi gondolat nemcsak a horvát népi mentalitást fejezi ki, hasonló a helyzet a magyar parasztság gondolkodásában is. Minden bizonnyal így volt ez Kájoni korában is. A Cantónalek közé felvett éne-

kek nem mindegyike szolgált csupán egyházi-vallási célt. Itt most csak felsorolásként említjük a kódex tánc-anyagát: Apor Lázár tánca, Madrigal Zigarica, oláh tánc, a Tikha ugordanatzka, de a legfőképpen a sokak által már elemzett "Nyul éneke", melynek dallama megegyezik a Messias iam venit-Kánai menyegző-jével.

A nép körébe "leszállt" és műfaji változást mutató énekvariánsból mutatunk be néhány versszakot Lócskay²⁶ nyomán, melyről Bálint Sándor is azt mondja, hogy vőfényversről van szó. Érdeemes meghallgatni izes-zamatos népnyelvisége miatt, de azért is, mert szakít a megszokott egyformasággal, és ujszinüségével megragadja az olvasót:

..... "Mikó Urunk még *ef* földön jára
 Hozzá mönt az egyik tanítványa.
 A ki magát möghajtotta,
 Jézus kezit mögcsókota:
Jónás fia, Pétör.
 Édös anyád, Mestör, üdvözötet,
 Keresnéd fő, hogyha löhet, ötet,
 Mert a vőféj régön várja,
Kánán mönyegzőbü.

.....

A mint nagy csöndessen gyütt az este,
 Jézus tanítványit főkereste:
 Hogy talán mé indunának
 Hogy ott rájuk ne várnának
Kánán mönyegzőbe.

.....

Mikó vége lött a vacsorának,
 Az asszonyok is sorjába ának,

A cigányok pöndörítnek
 Lábalávalót nekijek
 Kánán mönyegzőbe.
 Tánczra kēnek asztán kik-ki mássā,
 Az öreg Pétör a szüz anyávā,
 Hopp szent asszony, Anna lánya!
 Hagy röpüjjön a szoknyája
 Kánán mönyegzőbe.
stb.

/A többbit, valamint a kipontozott szakokat itt nem köz-
 zöljük/.

Érdeemes lenne a részletesebb elemzésre ez a Békés megyei
 /Uj-Kigyós/ vőfényvers a tekintetben is, hogy összevegyük
 más terület Kánai menyegző énekével, de talán fontosabb
 lesz, hogy a vőfény-rigmusok néhány párhuzamáról teszünk
 majd később említést. Sajnos, bővebb ismeretem nincs e
 versezetről; feltehetően vagy a közlő hallotta, vagy pa-
 raszti, istóriás átírat lehet /de ismerték a népnyelvi
 szépséget, nyelvjárást/. A hasonló hangvételű lakodalmi
 versek sokaságával találkozunk ma is, amelyekből sugár-
 zik a természetes életvidámság. Hallgassuk meg erről Bá-
 lint Sándor véleményét: "A jelenet az egyház régebbi
 szigoru századaiban is az emberi életöröm, ünneplő em-
 berlét isteni szentesítésének tetszett e siralomvölgy
 fiainak nosztalgiáiban..."²⁷ É szerző nem zárja ki an-
 nak lehetőségét, hogy ez a bibliai téma a Szent Ciprián
 /Coena Cipriani/ legendaszerű írása révén egyik alapfor-

rása lehet a későbbi fejleményeknek. Bár nem lehet teljességgel állítanunk, hogy énekeink mai nópies változatai a Ciprián-féle legendás-romantikus leírás inspirációinak egyenes és konkrét vetületei lennének, hiszen a tiszta bibliai szöveg sokkal reálisabb szövegösszetartozást mutat énekeinkkel, mint a legendás kép irreális imágójával.

Különös figyelmet érdemel a Bálint Sándor által is leírt középkori kódex-irodalom /Sándor-kódex/ mennyországi örömeket festő leírása: "Vedd ezt már eszödbe, mit mivelnek az szentök mennyországban: táncolnak-e... Ezt mondják a doktorok, hogy ott is tánc leszön. Mert mindönök, mik az tánchoz kellenek, ott meglelettetnek".²⁸ Az égi "mulatságnak" egész tárházát mutatja be az írás.

Bár igen sok katolikus és protestáns zsinat tiltotta a dorbézolással járó alkalmakat, a népéletben még sem volt olyan komoly foganatja. Az egyház maga is eltűrte ezeket a mértékkel üzbött játékokat, vigalmakat. /Hadd tegyük hozzá, hogy más vallási szertartásokban, más vallásokban nemhogy tiltott volt a tánc, de szerves része a rituálénak: pl. a hindu "devadasi" templomi tánc stb./

Nem tudjuk ki részletesen Bálint Sándornak egy riport keretében adott nyilatkozatára, de érdemes rá figyelni, amit a Kánaeni menyegzőről mondott.²⁹

Most egy töredéket mutatunk be az andocsi Szücs Jánosné, Sipos Rozália /1913/ és leánya Kintler Vincéné /1944/ közlésében. Egyébként ők énekeltek "családi hagyatékként" a későbbi Katekizmusi éneket is. A feltett

kérdésekre először azt felelte Szücsné, hogy sosem hallotta lakodalmakban, sem társulati ülésen: "Mink má nem énekeltük, ezt csak édesapámtu hallottam, Sipos Páltul, aki a zöregjeitől tanuta, Sipos Jánostul".

XNásznagy mondja borunk sincsen
 Azért semmi kedvünk sincsen
 Kánai menyegzőbe.
 Hat kővödröt vízzel megtöltének,
 Jézus borra változtatja,
 Első csudáját mutatja
 Kánai menyegzőbe.
 Minden ember ugy mond elsőbe
 Jó bort ad a vendég elébe,
 De tē a jót fönntartottad
 És az alábbvalót adtad
 Kánai menyegzőbe."

Föltételezhető, hogy nagyszüleik énekelték lakodalomban vagy egyebütt. A nő-társaságban történt felvétel közben megszólalt az Acsáról Andocsra származott Szőke István-né/1908/: "Én szoktam köszönteni lakodalomba azt, hogy: Dicsértessék az Ur Jézus szent neve,/ Aki a 6 kővödröt vízzel megtöltötte,/ A vőfények által az asztalra föltette"; majd hozzátette, magától kérdezve, hogy "ez lehet az, nem hiszem"? , de azért elmondotta a köszöntő ismert tőéfás sorait végig. Somogyacsán tehát szintén ismert e téma és nem kizárt, hogy valamikor ott is élhetett a Kánai menyegző, csak a mai öregek már nem emlékeznek rá/ csak a vőfényes változatra/.

A bibliai jelenetnek ily módon való modulált változatait is láthatjuk a mai lakodalmak keretei között; de nemcsak Somogyban, hanem az ország egyéb területein is. Ilyen pl. a szülőfalumban /Pérócsényben, volt Hont megye, jelenleg Pest m./ talált druzsba-história is./" Vőfényvers"/. A bekezdő rész szintén emlékeztet a Kánai menyegző témájára, hangulatára:

"Első lakodalmat az Isten szerezte,
Mikor az első pár-embert teremtette.
Paradicsomban volt az első lakoma,
Melynek az Isten volt vőfénye, násznagya.
Másik lakodalom volt Kánya menyegzőben,
Hol Mészus is megjelent a régi időkben,
Hol a vendégekkel Jézus is vigan volt,
Meg a tiszta vizből változtatott szinbort.
Szükség hát, lakomát mindenkinek kell tenni,
Ki párosan akar ez életben élni.
Szent Pál is azt mondja e páros életről,
Hogy az meg van áldva mindenkor Istentől..."

A Kánai menyegző éneke főleg a katolikus lakosság körében volt honos. A fenti vőfényköszöntő viszont szinreformátus környezetben használatos. Nem tapasztaltam, hogy valaha is énekelték volna.

A vőfényversek-rigmusok nem egyenes leszármazottai - a műfajiságot tekintve - a Kánai "ős-szövegnek", de témájuknál fogva szoros a hangulati rokonság közöttük, valamint a folklorizált változatok között is. Itt erősítjük meg ismét ama állításunkat, hogy a biblikus téma sokféle szétszóródott változata nem kizárólag egyházi

szolgálatban állt, hanem táncalkalmakat is szolgált. A Kájoni szöveg magyar megfelelőjéről is elmondhatjuk, hogy minden bizonnyal lakodalmas vagy más vigalmi célt is szolgált; különben nehezen képzelhető el, hogy - mint a 15. strófa is idézi -: "Minnyájan a* jó bort igen dicsérik, / Mert a fejek felett a* pohár ugrik" - ne szolgált volna tánckiséretül. A teljesség és az összehasonlítás kedvéért az egyébként ritkábban olvasható Kájoni ő-szöveget mellékeljük.³⁰ / A szövegben előforduló ö- és ü-hangzókat nyomdatechnikai okok miatt a mai írás szerint adjuk: /

Igaz Messias e* világra jöt,
 A* ki nagy csudat menyegzőben töt:
 ki a* vizet borrá tötte,
 s* a* Nász nepet vendégelte,
 Cana Galilea.
 Nagy hires menyegzőt ottan készítnek,
 Jesus Mariával, hogy ott legyenek,
 Apostolok elkegerik,
 mestereket éppen addig...stb.
 Midön már az etket asztalra hozzák,
 Jesust Sz. Anyával szépen kinallyak,
 Sok tal etken csudalkoznak ... stb.
 almelkodnak
 Hogy az Urnak Anya ezt meg értette,
 Szanakodvan rajtok meg említette;
 Ö Sz. Fiat azon kéré,
 hogy a* vizet borrá tenni...stb.
 Akarvan az Ur ott, mindent vigadni,
 A* vedreket hagyá mind meg tölteni.

S^a hogy a vizet borrá tötte,
 a^a Násznagynak felküldötte...stb.
 Csak vigan lakozzunk mind azt kiáltják,
 hogy a^a vizből löt bort szepen meg itták.
 Haj jo bor az Uj bor,
 Mert az O bor terkunkra for...stb.
 Az Urnak Sz.Annya igen javallya,
 A pohárt meg tölti, hogy meg kostollya,
 Haj jo bor...stb.
 Tarsaival Peter vigan lakozik,
 Janosra köszönti örömöst iszik.
 Haj jo bor...stb.
 Andras ot meg tölti az ő palaczkjat,
 Es a^a kisebb Jakab, az ő korsoját,
 Haj jo bor...stb.
 Bertalan a jo bort dicsiri igen,
 Filep azt kivannya, hogy sok teremjen,
 Haj jo bor...stb.
 Tadeus fazekbol köszön Simonra,
 Tamas pedig viszont köszön Mátterra.
 Haj jo bor...stb.
 A^a mas Jakab szepen üvegből iszik,
 De Iskariotesnek vederből teczik.
 Haj jo bor...stb.
 A^a Nasz neppel együtt vigan lakoznak,
 poharakat töltnek, hogy még igyanak,
 Haj jo bor...stb.

De Pal es Matyas kesőn jöttek
 ha nem ihattatok kire vethettek.
 Haj jóbor...stb.
 Minnyajan a* jo bort igen dicsirik,
 mert a fejek felet a* pohar ugrik.
 Haj jo bor...stb.
 Ur Jesus Sz.Annya imadgy erettünk,
 hogy ilyen bort menyben hozank vehessük.
 Ilyne jo bort, hogy ihassunk,
 es Istennek halat adgyunk,
 boldog menyországban. Amen.

Közölte még Seprődi János: A Kájoni-kódex irodalom - s
 zenetörténeti adalékai. Irodalomtörténeti Közlemények
 1909, 292-293, és 407-406.1./

Bera Istvánné /1899/- bár kissé akadozva - de lánya se-
 gítségével elmondta a Kánai menyegzőt:

Az igaz Messiás már eljött,
 Köztünk sokféle csudákat tött,
 A vizet is borrá tette,
 A násznépet vendégelte
 Kánán menyegzőbe.
 Nagy lakodalmat ők kezdenek,
 Jézust is elhivák vendégnek,
 Őt követték tanítványai,
 Mind a tyukot ő fiai...stb.
 Az eső tál étel fölhozták,
 Jézust pedig azzal kínálták,
 Tetszést mindenben az étel,

Csak a borban vale vétek...stb.
 Jézus anyja, hogy eztet látta,
 Fogvatkozásukat megszánta,
 Mondá, fiam, boruk nincsen,
 Azért semmi kedvük nincsen...stb.
 Jézus parancsolá szolgálknak,
 Hogy a hat vödröt mégtöltcsenek,
 -"Nem jól tudom ám má, hogy vizzel
 töltség meg a 6 vödröt, és akkor a
 szolgálk szót fogadtak. A Jézus meg-
 áldotta a vizet és borrá változtatta."
 Jézus a vizet megáldotta,
 A vizet borrá változtatta,
 Kánán menyegzőbe.
 Minden ember ugy mond, elsőben,
 Jó bort ad a vendég elébe,
 Te pedig azt másként mondád,
 Mert a jó bort hátrahagyád...stb.
 A násznagy a bort megkóstolá,
 És a vőlegényt is hivatá...

 Hogyha lakodalmat készítünk,
 Mi is akkor ugy örvendezzünk,
 Jó bor mellett dudu nélkül,
 Bolond tánc és ugrás nélkül,
 Ur Istent imádjuk.

-"Karácsony utáni 3. vasárnap van a Kánai
 menyegző Vasárnapja, és a templomba szoktuk éneküni. Én szok-
 tam előénekeüni s a többiek meg monták. A rózsafüzér társulat

tagjai, a templomba, mikor eműtt a litánia, mise s mikor a nép kiért a templombu, akkor szoktuk eztet ónkúni". Többen foglalkoztak a Kódexben szereplő latin és magyar szövegmegfelelés kérdéseivel: melyik az ós-szöveg. Fel-tétlen szót érdemel e probléma; ugyanis a latin szöveg 15 strófás, a magyar pedig 16 versszakból áll, s ez utóbbi bővülést a 13. szak jelenti "A Nasz neppel" való együtt-vigadozást /ami a latinból hiányzik, amennyiben a szöveg-közlés nem hiányos?!/.

Ugyancsak eltér az eredeti latin szöveg 5. strófájának 4. sora a magyar megfelelőtől: "a Nasznagynak felküldöt-te" a latinban nem szerepel. Az összes eddigi magyar is-mert formában szinte mindig szerepelnek. Ugy tűnik, mint-ha a "násznagy"- "násznép" ismeretlen fogalom lenne a la-tin szöveg számára; illetve: - talán a népi gyakorlat hatására - a "műfordító" betoldotta volna a magyar szö-veg közé /a magyar szöveg egyébként majdnem tükörfordi-tása a latinnak/. Hasonló véleményen van Seprődi is, aki ennek a bonyolult kérdésnek szinte minden részletére, lehe-tőségére kitér mind szövegi, mind zenei szempontból.³¹

A későbbiekben több ponyvanyomtatványon, istóriás füzet-ben is megjelentek ennek az éneknek a szövegei, tehát nagyon népszerűvé vált egyéb országrészekben is, mint ezt az eddigi kutatások már elének tárták; de úgy véljük, még-sem volt elég alapos ennek a vizsgálata-kutatása /mint Somogy is bizonyítja/.

A tudományos igényű kutatók mellett akadtak többé-kevésbé hozzáértő, vagy legalábbis lelkes társulatok, amelyek felhívást tettek a korabeli lapokban a dalok gyűjtésére, beküldésére.

Ilyen módon született többek között az 1887-ben már VI. kötetként megjelent győri kiadvány, a "Magyar Dal-Album és "Magyar Daltár" is. A kiadványok folklorisztikai értékeket is tartalmaznak, a jó néhány műköltési és műdal mellett. A fenti kiadvány Előszavában köszönetet mond a szerkesztőség a gyűjtőknek /különösen kiemelve Kustár Ignác kegyesrendi áldozár közel 300 beküldött dallamának értékét/; majd öt pontban feltünteti a Daltár szövegeire vonatkozó igényeit. Ez a kötet az 1001. számozással kezdődik és 1200-ig tart. Az 1024.sz. ének fontos számunkra /a 24. lapon/, mely dolgozatunk egyik fő témáját képező éneket közöl: Az igazi Messiás eljött címűt, /melyet föltehetően szintén Kustár Ignác küldött be/:

"Az igazi Messiás eljött,
Sokféle nagy csudát köztünk több,
A vizet is borrá tette,
A násznépet vendégelte,
Kánai menyegzőben.

Itt mindnyájan vigan levének,
Jézust is elhívták vendégnek;
Őt követték tanítványi,
Mint a tyukot a fiai...stb.

Az első tál ételt felhozták,
Jézust azzal igen kínálták,
Mindennek tetszett az étek,

De a borban vala vétek...stb.

Jézus anyja, hogy ezt meglátta,

Fogyatkozásukat sajnálta,

Fiam, mondá borunk nincsen,

Azért semmi kedvünk sincsen...stb.

Jézus vigasságot hogy tenne,

Szent anyja kérésére meglenne,

Parancsolás: "meritsetek,

Kutból hat vedret töltsetek"!...stb.

Itt a szolgák frissen siettek,

Hat vedreket kutból töltenek;

S Jézus borrá változtatta,

Első csudáját mutatta...stb.

A bort adák násznagy kezébe,

Hogy adja a vendég elébe,

Násznagy a bort megkóstolja,

S a vőlegényt megszólítja...stb.

Mindnyájan a jó bort kóstolják,

Jaj de jó, jaj de jó"! kiáltják;

Ej de jó bor, ez az új bor,

Sokkal jobb bor, mint az ó bor...stb.

Most mindnyájan vígan levének,

Egyet-kettőt frissen bevettek,

Asszonynépet meghordozták,

Az öregjét és apraját...stb.

Péter is Jakabbal jelen van,

Köszöntik Andrásra nagy gyorsan;

Tamás elől elragadják,

Szomjas torkukra felhajtják...stb.

János a poharat vigyázza,

Ritkán kerül, nehezen várja,
 Jakab elől elragadja,
 Szomjas torkára felhajtja...stb.
 Iskárjótes ezt midőn látja,
 Hogy őtet senki sem kínálja,
 Kap egy vedret s hál' adásért
 Iszik csak a menyasszonyért...stb.
 Bertalannak se jut eszébe,
 Hogy kinek igyék a nevébe,
 Mert a vendégek láttára,
 Gondja van csak a torkára...stb.
 Jó minekünk az Istent félnünk,
 Hogy máskor is bort adjon nekünk;
 Oh be jó bor, ilyet igyunk,
 Istent áldjuk, megint igyunk
 Kánai menyegzőben."

Nincs különösebb hozzátenni való a fenti szöveghez, hiszen a rokonság, azonosság nyomban fölfedhető mind a somogyi, mind a régebbi magyar szövegekkel, de a latinnal is. Sokkal érdekfeszítőbb azonban ennek az éneknek gyűjtési körülménye. Az éneket Tabon sikerül megjelentem Balikó Bélánénál /1914/, az alábbi történet szerint. A könyvet még anyjától kapta, amit emlékként őrzött, de nem is forgatott, tehát nem is tudott felelni az első találkozásunk alkalmával fölvetett kérdéseimre, hogy ismeri-e a Kánai menyegzőt és a Katekizmusi éneket /előzőleg ugyanis már több dalt és Mária-éneket gyűjtöttem tőle/. Az elkért kötetet magam is csak itthon böngésztem át és találtam rá az előbbi szövegre. Második gyűjtőutam alkalmával, legnagyobb meglepetésemre, a könyvből olvasva azonnal improvizált-kissé akadozva - a szövegre egy eddig ismeretlen dallamot. Ez közel áll a vallásos és világi énekek kontaminatív jellegéhez. Ének közben a versszakok 3. soránál az általánosan ismert dallamfrázist énekelte. Szinte tanui lehettünk egy ügyes, jó előadó által egy újféle ének improvizatív születésének. Ez a jelenség ritkaság számba menő manapság /bár néha tapasztaltam egyéb műfajoknál is/. Lényegesnek tartanám zene tudományi-folklorisztikai vizsgálatát, s a jelenség tisztázását. /Ennek további előkészületeiben szívesen segítek annyiban, hogy a szituációt több ízben és más eseteknél is meg fogom ismételni; a rögzített anyagokat szívesen bocsátom az illetékesek rendelkezésére, hiszen nem mindennapi jelenségről van szó/.

Az igaz Messiás már eljött,
Köztünk sokféle csodákat tött,
Hogy a vizet borrá tégye,
A násznépet vendégelje
Kánán menyegzőben.

Nagy lakodalmat ők kezdének,
Jézust is elhívták vendégnek,
Hogy a vizet borrá tégye,
A násznépet vendégelje
Kánán menyegzőben.

Az első tál ételt félhozták,
Jézust is avval megkihálták,
Tetszett mindenben az étek,
Csak a borban volt a vétek
Kánán menyegzőben.

Szolgák gyorsan el is siettek,
Kutból hat vödöröt megtöltöttek,
Jézus borrá változtatja,
Első csodáját mutatja
Kánán menyegzőben.

Szolgák adják násznagy kezébe,
Hogy adja a vendég elébe,
Násznagy a bort megkóstolta,
Mindjárt a vőlegényt hívta
Kánán menyegzőben.

Iskarijót midőn ezt látta,
Hogy őtet senni sém kínálja,
Jákób elől így elkapja,
Szomjas torkára fölhaltja
Kánán menyegzőben.

Nagy lakodalmat ők kezdének, ~~Jézust is elhívták vendégnek.~~
Jézust is elhívták vendégnek,
Hogy a vizet borrá tégye,
A násznépet vendégelje
Kánán menyegzőben

/Énekelte Hosszuvizen Budai Dezsőné Ihász Gizella tanárnőnek 1975-ben

Térjünk vissza elődeink kutatásának eredményeihez. 1913-ban Sebestyén Gyula értékelése is figyelemre méltó mozzanatokat tartalmaz, amikor a Népköltészet és népzene c. tanulmányában /A váci énekes gyűjteményről/ addig mellőzött jelenségre hívja föl a figyelmet: "Erdélyi János megemlítette, hogy az 1799-i váci gyűjteményt nem ismeri; ezért aztán nem is sejtette, hogy e gyűjtemény 3.számának, a Kánai Menyegzőnek 1-6. és a 11-12. verse csaknem szó szerinti pontossággal került a Népdalok és Mondák I.kötetének 153-4. lapjaira; viszont kimaradt a következő 7-10. versszak: A* bort adák Násznagy kezébe, /Hogy adja a* vendég elébe³² stb. /szinte egyezően a mi változatainkkal/.

Sebestyén kissá vádló soraiból kicsendül az egyébként éles-
szemű Erdélyi "figyelmetlensége". Mentségére szolgáljon,
hogy a neves gyűjtő dalként-nótaként hallhatta-talán éppen
lakodalomban - az ének vidám sorait, s nem foridott rá kel-
lő figyelmet a töredék-éekre; magyarul mondvá, nem tudott
vele mit kezdeni.

Tisztább látása van már ezekről Manga Jánosnak³³ a peresz-
lényi/volt Hont megye/ gyűjtése nyomán kifejtett véleményé-
ben. Szövege szinte azonos nagycétényi gyűjtött anyagával,
azzal a csekély különbséggel, hogy a 9. strófa /"Mátyás po-
harát vigyázza"/ hiányzik, s helyében az alábbi vidám sor-
kat találjuk: "Itt mindnyájan vigan mulattak, /Egyet-kettőt
könnyen ugrottak,/ Ugy megforgatták Magdolnát,/ Mind elrug-
ta a patkóját/Kána menyegzőbe". /Lásd hasonló hangvételi
sorainkat a Szeleiné-féle éneknél!/"

A nagycétényi³⁴ anyagot azért is emlitem hangsúlyosabban,
mert szinte azonos körülmények közti funkcióban szerepel,
mint a buzsáki énekeink. Manga leírja, hogy utoljára 1915-
ben "Jézus neve vasárnapján" összejöttek a bucsuvezetők, a
társulati tagok, s először az Urangyalát, maj a Máriát di-
csérni kezdetű éneket, a Mlatyánkot stb. mondták, s ezek
után következett a Kánai ének /mint Buzsákon is/. Az 1-8.
szak majdnem azonos a mi változataink soraival, csupán az
utolsó strófák sorait cserélgetik. Arról értesít még a
gyűjtő, hogy a "táncoltatási jelenetnél" a nők az ének
ütemére dobogtak és táncritmusban énekeltek; majd az idő-
sebbek ott maradtak és a siskát /fánkot/ s a bort elfo-
gyasztották. Ez hasonlóan történt Buzsákon is.

Talán az eddigi leghosszabb - 24 strófás - változatra hívja föl figyelmünket Viski Károly, a Kánai menyegző változata 1824-ből című cikkében, amiről nagyon is hasznosítható megjegyzéseket tesz: "A Kánai menyegző népéneket néhol hallotti torban, másutt lakodalomban éneklik. De itt-ott templomon kívül összegülekező asszonyok ama vasárnapon, melyen a kánai lakodalomról való evangéliumot szokás olvasni".³⁵ A pogányszentpéteri Molnár Imréné, Mihalcsek Anna /1918/ liszói származású; Még gyermekkorában tanulta, hallotta a Katekizmusi ének egy sajátosan szép variánsát, aminek mind szövegi, mind dallami jegyei több helyütt elütnek az eddigi általános formáktól; érdemes ráfigyelni.

Mondd még nékem barátom, barátom, micsoda az eggy?
Eggy az Isten, a jó Isten, aki él örökké, mindörökké,
ámnen.

Mondd még micsoda ja kettő?

Kettő Mózes táblája. Eggy az Isten...stb.

Mondd mégmicsoda ja három?

Három isteni szeméj. Kettő Mózes táblája...stb.

Mondd még... micsoda ja négy?

Négy evangélista. Három isteni szeméj...stb.

Mondd még...micsoda ja öt...Stb.

Öt parancsolatom. Négy evangélista...stb.

Mondd még...micsoda ja hat?

Hat Kánán vödre.Öt parancsolatom...stb.

Mondd még...micsodaja hét?

Hét szentségem. Hat Kánán vödre...stb.

Mondd még...micsodaja nyolc?

Nyolc boldogságom. Hét szentségem...stb.

Mondd még...micsoda ja kilenc?

Kilenc angyali karok. Nyolc boldogságom...stb.

Mondd meg...micsoda ja tiz?

Tiz parancsolatom. Kilenc angyali karok...stb.

Mondd meg... micsoda ja tiz^{en}éggy?

Tiz^{en}éggy ágazatom. Tiz parancsolatom...stb.

Mondd meg...micsoda ja tiz^{en}kettő?

Tiz^{en}két apostolom. Tiz^{en}éggye ágazatom. Kilenc angyali karok...stb.

Mindig visszaszámolva az első tételig az összes kérdésre adandó válasz. Ami szokatlan Somogyban ennek az éneknek a funkciójával kapcsolatban, azt így beszélte el Molnár-né: "Mindenkor előkerült vagy lakodalomban, vagy tollfosztóban. Ijen öregék... külön szobába szoktak üni...régi mondásokat, szokásokat előszöttek. Én isz hallottam lakodalomba még kislán koromban otthon Liszón. Apám takács vód, iddogáltak, közbe ének^űtek az üdösebbek borozgatás közben. 29-ben vótam lakodalomba Liszón, 11 éves vótam... Haller kántor is megtan^űta.. Hallottam, hogy ^űegy kérdezett, hogy Mondd meg nékem barátom, barátom, micsoda ja z^űegy? és akkor ötten-hatan válaszoltak rá, hogy ^űEgy a Zisten, a jó Isten, aki él ökökké, mindörökké... és így tovább egész tiz^{en}kettőig".

Ha visszagondolunk a Kájoni-féle, de a mi szövegeink szinte torkosságig menő mulatozó jeleneteinek ábrázolására, nehezen képzelhető, hogy kizárólag csak vallásos célt szolgáltak volna az énekek. Azt sem tagadhatjuk, hogy a 17.századi szövegek, énekek ne szolgálták volna a magán ájtatosságot, a céhek és más vallásos társulatok összejöveteleinek igényeit, vagy az azok által rendezett

"legényavató" vidámabb alkalmait is. Az ^{ének}eme kettős "szereposztása" semmit nem von le annak értékéből; már Manga is utal rá, hogy a vidám részek elhagyásával templomban is éneklük az asszonyok. Hadd térjek ki néhány sor erejéig hasonló jelenségekre egyéb tapasztalataimmal kapcsolatban; az un. kiszorult és népénekekre gondolok, amelyeket ma is énekelnek az öregasszonyok misék, litániák előtt, természetesen a hivatalos liturgia megkezdésekor abbahagyják; itt gyakran hangzanak el pl. bucsus-énekek is. De néhány példában azt is tapasztalhatjuk - amit többen állítunk -, hogy vannak egyes imatípusaink, amelyek szintén kettős funkciót teljesítettek: fohászkodási célként és ének gyanánt is szerepeltek. Nem egyedijelenség tehát a Kánai menyegző funkciójának esete. Egyébként Viski is utal némileg erre a feltevésre, amikor azt mondja, hogy "nagy utat tett meg a szöveg az elnépiesedés felé". Az ő munkásságának köszönhető, hogy elénk tárta a Molnár Hermin tanár családi ereklyeként őrzött könyvét "Egynehány DALLOK melyeket öszve irogatott CS.S. Majus' napjaiban, 1824". /Molnár Csapó Sándor hajduhadházi ügyvédet sejt a monogramban./

A szakrális anyagok egyik nyomdabázisa Eger lett. Az Egri Nyomda Részvénytársaságnál több kiadást megért Szentírás Verseken c. sok-sok bibliai témát feldolgozó nagy kötet /III. könyv IV.rész/ 356-358. oldalán igen terjedős formában található a Kánai menyegző klérus-írói 28 strófás átirat-verse. Egy-egy szak 8 sorból áll és 12 szótagszámu. Ebből a "magyarázkodó" stró-

fahalmazból mellékelünk néhányat. A történet elején azt is megtudjuk, hogy Jézus miként találkozott a számára megfelelő tanítvány-jelöltekkel, valamint, hogy Simon meghívja Jézust az erényes Zsuzsánnával történő esküvőjére, akit már előzőleg keresett Máriánál:

"... távol voltatok, de láttalak titeket,
 S a többiek között én felismertelek.
 Feleségül vettem egy árva leánykát,
 A szelidlelkű és erényes Zsuzsannát.
 Ma lesz az esküvőm, tehát kérlek szépen,
 Ezen örömnapon légy kedves vendégem.
 Jó anyád is ott lesz, őtet is meghívtam,
 Mert én Názáretben most csak azért voltam.
 Oh milyen nagy vala szivemnek az öröm,
 Midőn édesanyád ígérte, hogy eljön.
 Tehát elfogadva Jézus a meghívást,
 Ki látott valaha édes viszontlátást?
 Mikor találkoztak Jézus és Mária,
 Olyan viszontlátás nem létezett soha.
 Már hetven napja, hogy Jézus elbucszott
 Szűz anyjától, akit azóta nem látott.
 Az öröm, a mely a két szívet betölti,
 Azt halandó ember nem tudja leírni.
 És szólt a vőlegény: » Elfogyott a borunk
 Most a násznép előtt szégyent kell vollenunk ».
 Nem szólt szűz Mária, bár sajnálta őket,
 Miként segíthetne? - gondokozni kezdett.

E gondolatok közt szent fiához méne,

S halkán e szavakat sugá a fülébe:

»Elfogyott a boruk» - nem mondott egyebet,

De akkor esdőleg szent fiára nézett.

Oly édes volt az anya tekintete,

Melyre megdobban a kedves gyermek szive..."stb.

A vallásos ihletésű számtalan változat sokaságából Manga János tanulmánya alapján idézünk egy "átírat" versből, amelynek stílusa-hangulata rokon a fentebbivel. Így ír a szerző: "... közkedveltségére mutat az a körülmény is, hogy valószínűleg a Kájoni-kódex szövegének, illetve változatainak pótlására a múlt század második felében a Szemennyei-Kapossy-féle énekeskönyv vizkereszt második vasárnapjára új éneket közöl":³⁶

"Vig menyegző volt Kánában,
Galilea városában,
Meg volt hiva Mária,
S övéivel szent fia,
Oh szerencsés vigalom,
Oh boldog lakodalom.

Nincs borunk, a szűz szóla,
Szent Fiához áthajolva;
De Jézus rá így felel:
Óráim még nem jöve el.
Mégis minden szolga vár,
És parancsra készen áll".

Ezek után következik a vízzel töltött vedrek borrá változtatása, a csodatett megéneklése. E vers után közli a szerző a már említett pereszlényi változat- szintén átíratos - 8 soros strófák váltakozó szótagszámú versét.

Megállapítható tehát, hogy az eredeti ős-szöveg - a bibliai témából kiindulva - számtalan folklorizálódott népi, félnépi, istóriás-kántori szerzemények formájában szét-

szóródott egész országszerte; továbbá: lakodalomhoz, vallásos összejövetelekhez, bucsukhoz, torokhoz, játékokhoz, istentiszteleti alkalmakhoz kötődött.

Az eddigi szövegeinkre s részben a történetiségre való utalás után tegyünk ismét egy pillanatnyi visszatekintést a régi forrásokra, de egyben hadd utaljunk a jövőbeni lehetőségekre is. Az első magyar /Náray-féle/ változat közzététele óta számtalan variáns került elő; s minden reményünk megvan arra, hogy még sok hasonló anyaggal lephetjük meg az érdeklődőket, s azok feltérásával majd konkrétan fogalmazhatjuk meg mondanivalónkat.

Már tanulmányom elején említettem Berze Nagy Bolte nyomán kifejtett véleményét. Ezzel kapcsolatban Brüllnek³⁷ is hasonló a megállapítása: szerinte is az V. századig vezetnek vissza a nyomok.

A pászah ünnep rituáléi között egyik fontos aktusként szerepel már a középkor óta a /legtöbbször/ 13 részből álló katekizáló ének /"Dal a számokról"/. Ennek sémáját itt adjuk meg: 1. Isten, 2. kőtábla, 3. Ósátya /pátriárka/, 4. Ósanya/ Sára, Rebeka, Ráchel, Lea/, 5. a Tóra öt könyve, 6. a Mishna rendje, 7. a hét napja, 8. a körülméltetési nap, 9. születési hónap, 10. az Ige, 11. a József előtt leboruló csillag, 12. zsidó törzs, 13. az isteni tulajdonság. Az egész szöveget kérdés-felelet formában összegező 13. részt mellékeljük csupán: "Tudod fiam, mi a 13? - Tizenhárom erényében ismerjük fel Istent; tizenkét törzsből hajtott ki népünknek a fája; tizenegy csillagot látott József az álmában; tiz az igék száma; kilenc hóig édesanyád táplált önvérével; nyolc napos korodban fiam

vettünk fel frigyünkbe; hét a hétnek napja; hat a Misna rendje, öt a Tóra könyve; négyen voltak ósanyáink; három pátriárka; kettő a frigy tábla; Egy a mi urunk Istenünk. A mennyekben és a földön - Ó őrökdi mi fölöttünk".

/Kiadja Steiner Árminné, Bp. Király ucca 8. 1938. Ford.

Dr. Guttman Simon főrabbi/... A már említett katekizmus-terminus meghonosításában Bogisichnek, Vollyna vannak érdemei, akik viszont Máray-ból merítették. Népünk ezt az elnevezést nem ismeri /nem úgy a Kánai éneket/.

Az említett párhuzamokra /főleg a külföldiekre/ való hivatkozásaink elsősorban kiegészítő jellegűek és a tudományos hitelesség szempontjából tartottuk lényegesnek.

A keresztény katekizáló éneket és az Echad mi jodea, valamint a Chad gadja-t /mint analóg alapanyagot/ gyakran szokták együtt emlegetni kutatóink, amelyek feltétlenül hatottak egymásra. Ezek a szövegek a sajátos ritusokban, sajátos szerepkörben fejtették ki értelmi-érzelmi hatásukat. Több kutató vitája után ma már tisztázott, hogy a zsidó ritusban való előfordulása a középkori keresztény hatás következménye, melyről Scheiber professzor így ír: "Das Echad mi jodea wurde - gleich wie das Chad gadja- ans Ende der Haggada gestellt, um die Aufmerksamkeit der Kinder wach zu halten. Die wissenschaftliche Forschung ermittelte, dass es ebenso wie das Chad gadja aus nichtjüdischer Umwelt, wahrscheinlich aus der deutschen Volksdichtung, vom Judentum übernommen und zu seinen Zwecken umgestaltet wurde."³⁸

Természetesen más párhuzamokat is fel tudnánk sorakoztatni - a számokhoz kapcsolódó - szimbolikus jelentőség-

gel bíró és a primitív memorizálást szolgáló jelenségek köréből, amelyek nem mindegyike állt a vallásos célok szolgálatában; bár a nevelés valamilyen formáival szoros kapcsolatban állnak. Már a dolgozat elején utaltam rá röviden, hogy ezeknek az ősi szövegeknek a különböző műfajokban történt lecsapódása jelentkezik a játékoktól kezdve a trufáig, a mesén át egyéb műfajokig. A számmisztika ókori filozófiai problematikáját, kabbaliszrikát stb. itt nem említjük; ugyszintén sajnálattal kellett mellőznünk több jeles munka tárgyalását is.

A már említett Szücs család körében meglelt Katekizmusi ének így hangzik:

Egy az igaz hit, egy a kereszttség, egy az Uristen,
Ki uralkodik a magas mennyekben.

Édes jó barátom mégis arra kérlek,
Mondd meg te azt nékem, micsoda a kettő?
Mózes kőtáblája, egy az igaz hit,
Egy a kereszttség, egy az Uristen,
Ki uralkodik...stb.

Édes jó barátom...stb.
Mondd meg te azt nékem, micsoda a három?
Három a három pátriárka, egy az igaz hit,
Egy a kereszttség, egy az Uristen...stb.
Édes...stb.

Mondd meg te az nékem, micsoda a négy?
Négy a négy evangélista...stb.
Édes...stb.

Mondd meg te azt nékem, micsoda az öt?
Öt az öt érzékenység...stb.
Édes...stb.

Mondd még tē azt nékem, micsoda a hat?

Hat a hat kővdör, Galerijába...stb.

Édes...stb.

Mondd még tē azt nékem, micsoda a hét?

Hét a hét szentség...stb.

Édes...stb.

Mondd még tē azt nékem, micsoda a nyolc?

Nyolc a nyolc boldogság...stb.

Édes...stb.

Mondd még tē azt nékem, micsoda a kilenc?

Kilenc a kilen kar-angyal ...stb.

Édes...stb.

Mondd még tē azt nékem, micsoda a tiz ?

Tiz a tizparancsolat...stb.

Édes...stb.

Mondd még tē azt nékem, micsoda a tizenegy?

Tizenegy a tizenegy szüz,...stb.

Édes...stb.

Mondd még tē azt nékem, micsoda a tizenkettő?

Tizenkettő a tizenkét apostol,

Egy az igaz hit, egy a kereszttség, egy az Uristen,

Ki uralkodik a magas mennyekben.

"Édesapámtul tanultam ezt is, Sipos Páltul; többször hal-
lottuk még napközben is. Esténként meg az volt a szokás
nálunk, hogy vót egy imakönyve édesanyámnak, és annyira
tótáuk egymást, mindannyian akartuk nézni... Osztán mikor
édesapám kérdezte, akkor aztán tuttuk-montuk. Ó monta ugy
is, hogy összekeverte, monta egyet, monta négyet, hatot;
nem mindig sorba kérdezte. Annyira tuttuk-fujtuk! Od

vő a család, négyen vótunk tesvérek, kettő lány, két fiu volt. Ők is tudták, édesanyám is tudta; apám kérdezte, állva is, út is... Egymás hátán lestük, hogy édesapám szájába mi gyűn ki" - hangzik az adatközlő nyilatkozata.

A fentiek igen sokatmondóak a magyar /somogyi/ hagyomány szempontjából. Ez az adat arra az archaikus szokásra utal, amiről egykori irások is szólnak s mi is érintettük más népekkel kapcsolatban. Az éneknek ilyen funkciója sehol sem volt tapasztalható eddig, de úgy vélem, országosan is ritkaságszámba menő jelenség, hogy a Katakizmusi ének a "felmondás" szerepében funkcionáljon. Énekünk másban is eltér mind a somogyi mind más táj szövegeitől, nevezetesen a strófák strukturájára gondolunk. Nem találjuk itt a folyton bővülő teljes visszaszámláló sorokat ismételve, csupán a refrénszerű visszatérést az /amivel egyébként az ének kezdődött/.

Abban is eltérés mutatkozik még a somogyi változatoké-
től is, hogy itt az 5. felelet-szöveg az "öt érzékenységről" szól.

Feltétlen említést érdemel Vikár László szives baráti közlése, miszerint 1955-ben a karádi Simon Jánosné /70 é./ ezeket mondotta: "Édesapámtól tanultam. Ha voltak tizenketten, akik kimentek a pincébe, ott elmondták a 12 apostolt, de visszafelé. Egy kérdezett mindig mástól. Közben egyet-egyét ittak". /Szövegét és dallamát lásd a kottamellékleteknél!/"

Íme, ismét egy, az eddigiektől eltérő adat az előadás jellegéről, az énekkülönös funkciójáról. Mint ebből is látjuk, a népelet legkülönbözőbb fázisaiban megtalálhatjuk.

Osztópánban Perák Jánosné /1908/ még a 20-as években gyermekjátékként használta leánypajtásaival együtt ezeket a szövegeket. Az adatközlő határozottan azt állította, hogy sosem énekelték kérdés-felelet formában és a felnőttektől sem hallotta/ pedig társulati tag és bucsujáró is volt/. Így mondta el emlékeit: "Gyerekkorunkban szoktuk mondani egymás között; iskoláskorban, de nem az iskolában hallottuk, se a felnőttektől, csak egymástól. Nem kérdeztük mi, csak úgy játékba mondtuk közösen, játék közben. Leültünk körbe, osztán úgy mondtuk. Nem kérdezett minket senki. Én is a többi gyerektől tanultam, meg azok is egymástól tanulták". A közismert szöveget 1-5-ig hibátlanul tudta, de a 6. kérdésre /a hat kővdör-témára/ egyáltalán nem emlékezett, és azt állította, hogy ez soha nem szerepelt a szövegben, hanem valami mást mondtak helyébe, de arra már nem emlékszik. Ugyancsak elhagyta a 1-12. pontokat is. A 7-8-9. pont szövegeit hibátlanul elmondta /természetesen a szokásos visszafelé történő számlálással/. Az énekszerkezetre jellemző, egy, kettő, három stb, feltett kérdéseket sem szokták mondani játék közben, amit én ugyan mindig feltettem neki a szövegmondás között, hogy jobban emlékeztessem őt a strófaszerkezetre,

de a hat-nál mindig elakadt, illetőleg néha mondotta /bizonyára az én kedvemért; feltett kérdéseim is bizonyára zavarták őt/.

"Egy az igaz hit, egy az Uristen, ki mennyben lakozik. Mózes két táblája, egy az igaz hit, egy az Uristen, ki mennyben...stb.

Három pátriárka, két mózes táblája, egy az ...stb.

Négy evangélista, három pátriárka...stb.

Öt az anyaszentegyház parancsa, négy evangélista...stb.

Hét a hét-szentség/hat kővödör/, öt az anyaszentegyház...stb.

Nyolc boldogság, amire az Ur tanított bennünket, ill. tanítványokat.

Kilenc angyali kar, nyolc boldogság...stb

Tízparancsa, kilenc angyali kar..."stb.- visszaszámlálva az Egy-ig.

A Somogyi népköltészet-ben³⁹ közölt 10 strófás Katekizmusi éneket a buzsáki Tölgyesné a Kánai menyegzővel egyidőben mondotta magnába. A felvételt nemrégiben megismételtem, amikor már mind a 12 szakaszt tudta. A régi és az új felvétel szövegei közt csupán néhány szóeltérés van. Azóta már több énekestől is sikerült felvenni az éneket, legutóbb Várdai Jánosné⁴⁰ /1929/, aki pontosan úgy tudta, mint Tölgyesné, ami természetes is, mivelk barátnék voltak, s gyermekkorukban együtt hallgatták az öregeket: "Hushagyókor a rózsafüzérek bálján szokták énekelni. Tizenkét parancs volt tán a neve, vagy nem? Én kislán voltam, Tölgyesné barátnéja, és a mamájához szoktunk oda járni ojan kislánok... Nem

hallottam, hogy templomba énekelték volna". /Csak a somogyi szóhasználat kedvéért jegyezzük meg, hogy környékünkön a "mamám"-fogalom gyakran azonos a nagymamám-mal./ Várdainé szövegében egyetlen eltérés fedezhető föl, ő a 11 apostol helyett "tizenny szüzeket" említett. Tölgyesné teljes énekváltozatának szövege:

"Mégis arra kérlek édes jó barátom,

Mondd meg te azt nékem, hogy mi az egy?

Egy az igaz hit, egy az Uristen,

Ki uralkodik a magas mennyekben.

Mégis arra kérlek...stb.

Mondd meg te azt nékem, hogy mi a kettő?

Mózes kőtáblája, egy az igaz hit, egy az Uristen...stb

Mégis...stb.

Mondd meg te azt nékem, hogy mi a három?

Három pátriárka, Mózes kőtáblája...stb.

Mégis...stb.

Mondd meg te azt nékem, hogy mi a négy?

Négy evangélista, három pátriárka...stb.

Édes...stb.

Mondd meg te azt nékem, hogy mi az öt?

Öt az öt parancs, négy evangélist... stb.

Édes...stb.

Mondd meg te azt nékem, hogy mi a hat?

Hat a hat kővödör, öt az öt parancs...stb.

Édes...stb.

Mondd meg te azt nékem, hogy mi a hét?

Hét a hét szentség, hat a hat kővödör...stb.

Mégis...stb

Mondd meg té azt nékem, hogy mi a nyolc?

Nyolc a nyolc boldogok, hét a hét szentség..stb.

Mégis...stb.

Mondd meg té azt nékem, hogy mi a kilenc?

Kilen angyali kar...stb.

Mégis...stb.

Mondd meg té az nékem, hogy mi a tiz?

Tiz a tizparancs, kilenc...stb.

Mégis...stb.

Mondd meg té azt nékem, hogy mi a tizenegy?

Tizenegy próféta , tiz a tizparancs...stb.

Mégis...stb.

Mondd meg té azt nékem, hogy mi a tizenkettő?

Tizenkét apostol, tizenegy próféta, tiz a tizparancs, kilenc angyali kar, nyolc a nyolc boldogok, hét a hét szentség, hat a hatkővödör, öt az öt parancs, négy evangélista, három pátriárka, Mózes Kótáblája,

Egy az igaz hit, egy az Uristen,

Ki uralkodik a magas mennyekben."

Többben említették, hogy Buzsákon sokan tudták mind a Kánai menyegzőt, mind a Katekizmusi éneket, alaposabb utánjárás-sal sikerült is rögzíteni több énekestől mind az énekeket, mind a szövegeket; ezek között dallamilag igen csekély az eltérés, valamint a szövegben is. Ennek az elterjedtségnek egyik oka az volt, hogy a faluban 4-5 rózsafüzér-társulat is működött régebben. Ezekről Skrinnyár Ignácné, Proity Mária /1902/ és Ottucsák Mártonné /1906/ társasá-

gában az alábbiakat hallottam: A huszas évekre visszaemlékezve elmondották, hogy maguk is eljártak a Bogdán Pálnénál szervezett társulati összejövetelekre; majd az alábbi előénekesekre és rózsafüzér-fejedelem személyekre emlékeztek, akiknél fenti énekeinket mindig elénekelték hushagyó előtti szombaton: Jó Mártonné, Balog Istvánné, Miseta Györgyné, Pisóka Juli néni. A legmeglepőbb az, hogy azt állították: "Miseta Rozi néni előtt Takács Károly bácsi volt még sokáig, akinek négy csoportja isz volt, ő ijen előénekes isz volt, meg szervezte a társulatokat is". Az összejövetelek körülményeivel kapcsolatban még az alábbiakat mondták: "Utánna szoktul ēdanóni, kinek mijen kedves nótája vót, de ojat, kibe nēm vót »babám« meg »kedvesem«, de először a Kána-menyegzőt ēmontuk. Utánna azt is montuk; hogy: Három kéve kenderem benn* ázott a vízbe, /Nēm tudtam én kiszennyi a nagy hidegségbe,/ No hát, hagy maradjon, a rokka forogjon,/ Ej, dinom-dánom, hisz én azt nēm bánom. Szoktunk vinni egy tányér kocsonyát, akkor etünk, vacsorátunk; meg sütemént, fánkot, meg bort is...". Az énekeket már csak töredékesen tudták, s inkább a Kánai énekre emlékeztek; itt viszont a - Sepródi által is említett-sikamlós szöveget is szóba hozták, mint mondták, "ezeket bolondságbu monták mások".

A régebbi társulatok sokaságáról a jelenlegi rózsafüzér-fejedelem, Kondor Istvánné /1921/ is beszélt.

A Katekizmusi éneket az alábbiak szerint tudta:

"Édes jó barátom mégis arra kérlek,
Mondd meg tē azt nékem, micsoda az égy?
Egy az igaz hit, égy az Uristen,
Ki uralkodik a magas mennyekben.

Mondd még té azt nékem, micsoda ja kettő?
 Mózes kőtáblája, egy az igaz hit...stb.
 Édes...stb.

Mondd meg té azt nékem, micsoda ja három?
 Három pátriárka, Mózes kőtáblája...stb.
 Édes...stb.

Mondd meg té azt nékem, micsoda ja négy?
 Négy evangélista, három pátriárka...stb.
 Édes...stb.

Mondd még té azt nékem, micsoda ja zöt?
 Öt az öt szent szüzek, négy evangélista...stb.
 Édes...stb.

Mondd még té azt nékem, micsoga ja hat?
 Hat a hat kővödör, öt a zöt parancs...stb.
 Édes...stb.

Mondd még té azt nékem, micsoda a hét?
 Hét a hét szentség, hat a hat kővödör...stb.
 Édes...stb.

Mondd még té azt nékem, micsoda a nyolc?
 Nyolc a nyolc boldogok, hét a hét szentség...stb.
 Édes...stb.

Mondd még té azt nékem, micsoda a kilenc?
 Kilenc kar-angyalok, nyolc a ...stb.
 Édes...stb.

Mondd még té azt nékem, micsoda ja tiz?
 Tiz a tizparancsolat, kilenc a...stb.
 Édes...stb.

Mondd még té azt nékem, micsoda ja tizenegy?
 Tizenegy boldogok, tiz a tizparancs...stb.
 Édes...stb.

Mondd még te az nékem, micsoda ja tizenkettő?
 Tizenkét apostolok, tizenegy boldogok,
 Tíz a tízparancsolat, kilenc kar-angyalok,
 Nyolc a nyolc boldogok, hét a hét szentség,
 Hat a hat kővödör, öt a zöt szent szüzek,
 Négy evangélista, három pátriárka,
 Mózes kőtáblája, egy az igaz hit, egy az Uristen,
 Ki uralkodik a magas mennyekben."

Az ének végén még hozzátette: "H... farsang utolsó szombatján szokták eztet csinyáni.. nagymamám is ijen rózsafüzér-fejedelem volt... az én édesanyám az méghāt hetvenháromba, akkor még összegyűttek a zasszonyok...a nagymamámék még összegyűttek 39-40-es évekbe; szoktak mesényi, hogy még kocsonyát izs vittek, meg sütöttek kótt-rétest; bort is hoztak... a rózsafüzérek bálján még vidámabbat is énekűtek, csak ez vót az első, ez a Kánai menyegző, utánna meg emez vót" /ti. a Katekizmusi ének/.

A Kondornétól kapott kézírásos lapról Zakariás István-né /1932/ is elénekelt az éneket /aki egyébként a helyi kórus jó énekese/. Egy szóeltérése volt csupán az "egy az Uristen" helyett "szeretet"-et mondott, valamint a 11. kérdést nem tudta, mivel azon nem szerepelt - a Kondornétól kapott lapon - ez a kérdés-felelet. Az ének dallamát pontosan úgy tudta, mint Kondorné; mindkettőjük énekénél egy hangkülönbség van a Tölgyesné-féléhez viszonyítva. Az énekre azért is emlékezett, mert kislány-korában nagyanyjával ő is volt néha a társulati összejöveteleken.

Mint láthattuk, sokan emlékeztek Buzsákon mind a Ká-
nai menyegzőre, mind a Katekizmusi énekre, s ma is
többen tudják; bár gyakran töredékesen, de a közkezen
forgó régi lapok nyomán visszaidéződik bennük az éne-
kek dallama; ez egyébként azt a természetes körülményt
is mutatja - amit más viszonylatban is tapasztaltam,
hogy még a jobb memóriájú asszonyok is elfelejtik a
szövegek nagy részét, de a dallamra majd minden eset-
ben jól emlékeznek.

Országosan is ritka adatként közölhetek egy horvát
nyelvű katekizáló éneket /magyar fordításban is/ Csik-
vár Istvánné /1913/ és Plecskó Katalin /1911/ előadá-
sában. Szinte egyedülálló jelenségnek lehettem tanu-
ja, amikor adatközlőim imaként mondták el a szöve-
get a nagy beteg, vagy a haldokló fölött: Pátriárka i-
mája volt a halott megmentéséért mondtatott ima neve.
Csikvárné először a nyolc és kilenc kérdésre adandó
válasznál elakadt, valamint a hat kövödör-témának egy
egészen ujszerű magyarázatát adta: "Én ugy emlékszem
rá, hogy az én édesanyám azt mondta a h a t = vizet
gázol. Mert megkérdeztem, hogy minden szakasz mit
jelent, és ő nekem szívesen elmagyarázta, hogy mi
mit jelent... A hat, azt jelenti kiálányom, hogy a
Jézuska követ dobott a vízbe és a kő nem merült el,
hanem rajt gázolt a tetején." Plecskó Katalin szövegé-
nek a 7., 8., 11. ~~kérdés~~-felelete némileg eltért
Csikvárnéétól

A szövegelőadás egyébként éppen úgy történik, mint a legtöbb
magyar változatban: minden kérdés és felelet után újra el -
mondják visszafelé számolva az egész szöveget egészen az egy-ig:

Oca, sina, Duva Svetoga, Amen!

Poved dete blaženo kaj je jedan?

Jedan je Bog, jedan Bog i Marija mili sin koj nam budu vupomoć svaku vuru i minut.

Poved dete blaženo kaj su dva?

Dvi su table jedan Bog, jedan Bog i Marija mili sin koj nam bude vupomoć svaku vuru i minut.

Poved dete blaženo kaj su tri?

Tri su arke patrijarke, dvi su table jedan Bog...stb.

Poved dete blaženo kaj su četiri?

Četiri su angeli su, tri su arke patrijarke...stb.

Poved dete blaženo kaj su pet?

Pet rana na Bogu, četiri su angeli su, tri su arke patrijarke... stb.

Poved dete blaženo kaj su šest?

Šest kamen vodu gazi, pet rana na Bogu, četiri su angeli su... stb.

Poved dete blaženo kaj su sedam?

Sedam žalosti majke božje, šest kamen vodu gazi... stb.

Poved dete blaženo kaj su osam?

Osam vrat nebeski, sedam žalosti majke božje... stb.

Poved dete blaženo kaj su devet?

Devet korus šest nebeski, osam vrat nebeski stb.

Poved dete blaženo kaj su deset?

Deset zapovidi božji, devet korus šest nebeski... stb.

Poved dete blaženo kaj su jedanaest?

Jedanaest su oltarov nebeski, deset zapovidi božji... stb.

Poved sine kaj su dvanajst?

Dvanajst apoštoli božji, jedanaest su oltarov nebeski...stb.

Poved sine, dragi sine, reci nam kaj nam bude usud, dragi Bog nek nam je oprostio, nek obrni našu bolju volju jer na lijevo, jer na desno. Faljen budi Jesus Kristus!

Atya, Fiu és Szentlélek, ámen!

Mondd el áldott gyermek, mi az első?

Az első az egy Isten, egy Isten és Mária kedves fia, aki segítségünkre lesz minden órában és percben.

Mondd el áldott gyermek, mi a második?

Kettő a kőtábla, első az egy Isten, és Mária kedves fia, aki segítségünkre lesz minden órában és percben.

Mondd el áldott gyermek, mi a harmadik?

Három a pátriárka, kettő a kőtábla, első az egy Isten....stb.

Mondd el áldott gyermek, mi a negyedik?

Négyen vannak az angyalok, három a pátriárka, kettő a kőtábla...stb.

Mondd el áldott gyermek, mi az ötödik?

Öt seb az Istenen/Istennek öt sebei/, négyen vannak az angyalok..stb.

Mondd el áldott gyermek, mi a hatodik?

Hat kő vizet gázol, öt seb az Istenen, négyen vannak az angyalok...stb.

Mondd el áldott gyermek, mi a hetedik?

Hetedik a fájdalmas Szüzanya, hat kő vizet gázol....stb.

Mondd el áldott gyermek, mi a nyolcadik?

Nyolcadik a mennyország kapuja, hetedig a fájdalmas Szüzanya...stb.

Mondd el áldott gyermek, mi a kilencedik?

Kilencedik a mennyország hat kórusa, nyolc a mennyország kapuja..stb.

Mondd el áldott gyermek, mi a tizedik?

Tíz az Isten parancsolata, kilenc a mennyország hat kórusa...stb.

Mondd el áldott gyermek, mi a tizenegyedik?

Tizenegyedik a mennyország oltára, tíz az Isten parancsolata..s

Mondd el áldott gyermek, mi a tizenkettedik?

Tizenkét apostol, tizenegyedik a mennyország oltára... stb.

Mondd fiam, áldott fiam, mond el, amikor itélkeznek felettünk az áldott Isten bocsásson, akaratát hajtsa balra vagy jobbra.

Dicséértessék a Jézus Krisztus!

~~A kilenc: a kilenc angyali kórus. A tizenegyedik: a
 mennyei oltár. /Csikvárné szerint: szüzek. A szövegelő-
 adás egyébként éppen úgy történik, mint a legtöbb ma-
 gyar változatban: minden kérdés-felelet után újra el-
 mondják visszafelé számolva az összes szöveget.~~

A Tiszacsegéről Torvajra származott sok-sok dal őrzője,
 Kerekes Józsefné /1921/ először így kezdte mondanivaló-
 ját: "Hát, én csak úgy édesanyámtul tanultam, hogy dol-
 gozott, varrt, énekelgetett. Tanyasi lány voltam, anyám
 zsákfoldozó asszony volt Káptalanpusztán; mer édesapám
 korán meghalt s én summáságban meg napszámban kerestem
 a kenyeret. Mikor anyám üldögélt, varrogatott, én meg
 nagyon oda figyeltem minden énekére... Nálunk ezt nem
 énekeltek, hanem szóval mondják, hogy mi az egy, meg
 tovább". /A hangfelvételen magam tettem fel a kérdése-
 ket, mire így válaszolt/:

- Mi az egy?

"Egy a hit, egy a szeretet, egy az Uristen,
 Ki uralkodik a magas egekben."

- Mi a kettő?

"Kettő a Mózes két kőtáblája, egy a hit,
 Egy a szeretet, egy az Uristen,
 Ki lakozik a magas egekben."

- Mi a három?

"Három a három pátriárka, kettő a..." stb.
 /visszafelé számlálva elejéig./

- Mi a négy?

"Négy a négy evangélista..." - stb.

- Mi az öt?

"Öt az öt érzékenység..." stb.

- Mi a hat?

"Hat a hat kőödör Kánya menyegzőbe..." stb.

- Mi a hét?

"Hét a hét szentség..." stb.

- Mi a nyolc?

"Nyolc a nyolc boldogság..." stb.

- Mi a kilenc?

"Kilenc a kilenc angyali kar..." stb.

- Mi a tíz?

"Tíz a tízparancsolat..." stb.

- Mi a tizenegy?

"Tizenegy a tizenegy szüz..." stb.

"Mi a tizenkettő?

"Tizenkettő a tizenkét apostol, tizenegy a tizenegy szüz..." stb.

Az ének legsajátosabb szerepét csak a szövegelmondás után ecsetelte adatkozlónk az alábbi mondataival, ami meglepetés számba ment: "Ha véletlenül megbotlik /elvéti a feleletet/ a násznagy, akkor bizonyos összeget kiszabnak rá, és meg köll neki azt fizetni. Rendszerint tudta, de volt amikor megbotlott - mer már pijás vót - már ivogatott egy kicsit, s akkor má nem ment ugy a felelet, de azért iparkodott, hogy meg ne büntessék". A lakodalmi rituális lényeg ezek után következett: "...habár ez ugy vót ám, hogy minden egyes kérdésné akkor monta ám, mikor kérdezték tőle, hogy mi az egy, ekkor monta, hogy egy a hit, egy a szeretet stb, s akkor a cigányhoz fordult, és akkor mondta, hogy » Huzz rá cigány az uj házaspárér! « És akkor ő

fordult egyet az új menyecskével. ~~Mikor~~ megint kérdezték tőle a kettőt stb., visszafelé el köllött neki mondani. Így fordult egyet minden alkalomkor az újasszonnyal a násznagy ...Csak utánna táncolhatott a ~~snép~~ az újasszonnyal, mikor má azt huzták, hogy »Hej, de csinos menyecske lett ebből a lányból, / Cukor-kontyot csinálunk a hajából...;mer nálunk Tiszacsegén nem a kerek-konty, hanem a cukorkonty volt...". Kerekesné elmondásában nem az a megragadó, hogy a szöveg lakodalomban való előfordulásáról beszélt, hanem az, hogy ilyen "felavató" szerepben hallhattuk a Katekizmusi szöveget; a menyasszonyból csak az említett szertartás elvégzése - elmondása után válik új asszony, illetve menyecske. Ez a szerep eltér a kutatás eddigi eredményeitől, amelyek szerepeltetik ugyan a lakodalmakban a Kánai menyegzőt, esetleg a Katekizmusi éneket, de legtöbbször csupán szórakozásból, utaloműzésből /Egyetlen adatunk van még: a régi mezőkövesdi lakodalommal kapcsolatban./

A számokkal kapcsolatos egyéb műfajok sorát követve ne kerüljék el figyelmünket a gyermekjátékok, varázsimák, ráolvasók és egyéb jelenségek.

Az egyszerű játékok, altatók, munkadalok stb./már Bartók és Kodály megállapításai szerint is/ a magyar zenei nyelv legrégebbi rétegéhez tartoznak. A memorizálásnak, a tudás egyfajta biztosításának is eszköze volt a játékos szöveg. Az is jól tudott, hogy a legtöbb természeti népnél -mint a szinkretikus kultúra szerves tartozéka - ma is jelentős szerepet tölt be a játék, a varázs-szöveg; már az ókori keleti kultuszokban nagy jelentőséggel bírt a számokhoz kapcsolódó mondóka, vagy egyéb recitativszerű dallam-

szövegféleség. Csak pillanatnyi kitérőként emlitem meg, hogy a számmal kapcsolatos modern misztifikációnak új jelenségeit lehet tapasztalni világszerte; ez alól hazánk sem kivétel. Főleg intellektüel körökben kezd új reneszánszát a számmisztika bizonyos fajtája. E misztikus-mágikus számjós-lás-hit/bármennyire is furcsán hangzik/ érdekes jelentésvizsgálatra.

Visszatérve eredeti problémánkhoz, néhány gyermekversikét mutatunk be Somogyból, Erdélyből és saját gyermekkorom emlékei közül:

Egy, érik a meggy,

Kettő, csipkebokor-vessző,

Három, nincsön sömni károm,

Négy, biz oda nem mégy,

Öt, most érik a tök,

Hat, hasad a pad,

Hét, mos süt a pék,

Nyolc, üreg a polc,

Kilenc, kis Ferenc,

Tíz, tiszta víz.

Tégöd ördög belevisz,

Engöm mindig killebb-killebb,

Tégöd mindig bellebb-bellebb.- mondotta Szennán

A törökkoppányi Ifju Sümegi Györgyné/1936/ az alábbi ki-
számoló szöveget mondotta magnóba:

Egy, megérett a meggy,
Kettő, feneketlen teknyő,
Három, te vagy az én párom,
Négy, megcsipett a légy,
Öt, hasad a tök,
Hat, hasad a pad,
Hét, zsömlét süt a pék,
Nyolc, feneketlen polc,
Kilenc, kis Ferenc,
Tíz, tiszta víz,
Ha nem tiszta,
Vidd vissza,
Majad a civa megissza.
Tizenegy, tik seggibe bizseregj,
Tizenkettő, segg-billentő,
Tizenhárom, vasas járom,
Tizennégy, eb seggibe szányon mégy,
Tizenöt, kutya segít böködöd.

A körben állók közül mindig kiállt az, akire a 15 került.
Érdekessége ennek a számvers-játéknak az, hogy az eddigi
általában 10-ig menő számsor helyett itt tizenötöt ta-
lálunk.

Hadd idézzem gyermekkori játékunk hasonló versét:

Egy, érik a meggy,
Kettő, feneketlen teknyő,
Három, biz' oda nem várom.
Négy, biz' oda nem mígy.

Öt, szalad a köd /szakad a köd/.
Hat, szalad a vad,
Hét, tanud az ábécét.
Nyóc, üres a póc.
Kilenc, kis Ferenc,
Tíz, tiszta víz,
Akár a seggembe níz.

Emnek a csoportban történő felmondásnak az volt a lényege, hogy ki tudja minél gyorsabban és hibátlanul elmondania szöveget. Aki tévesztett, az nagy szégyen volt és kinevettük, s kiált a játékból. Szülőfalumban, Perőcsényben játszottuk a 20-as években, de ma is sokan tudják még. Ez a számvers-forma természetesen az egész magyar nyelvterületen elterjedt volt. Az alábbi Domokos Pál Péter tanár az szives támogatásával közölhetem, amit Boga István, volt csikszentdomokosi pébános küldött neves kutatónk-nak:

"Egy
Érik a meggy.
Kettő
Csipkebokor, vessző.
Három
Én tovább nem várom.
Négy
Köpjön be a légy.
Öt
Érik a tök.
Hat
Felszáradt a harmat.
Hét

Telik a hét.

Nyolc

Üres a polc.

Kilenc

Kicsi liku pereg /Ferenc/.

Tíz, tíz

Tiszta víz,

Három cseber hideg/meleg/ víz.

Beleesett mátkája,

Mivel menjünk utánna?

Síppal, doronggal,

Szép nagy muzsikaszóval."

Az elmondó szerint: Aztán ritmikusan rázott a térdén és folytatta:

Cu' el lovam Barassóba!

Péter Pungó városába

Hus, kenyér olcsó...stb, stb."

A szöveg tovább nem folytatódik. Nem tudom, nem tartotta-e lényegesnek, vagy nem tudta tovább a szöveget, avagy közismertnek vélte talán, hogy mások is ismerik?

A csikszeredai Szegedi Anna /1926/ nemrégiben így énekelte magnóra a számverses kiszámolót:

Egy, megérett a meggy.

Kettő, csipkebokor-vessző.

Három, eltörött a járom.

Négy, csipjen meg a légy.

Öt, megfőtt a tök.

Hat, ropog a pad.

Hét, süt a pék.

185-85

Nyolc, pad alatt póc.

Kilenc, kicsi liku Ferenc.

Tíz, neked a fing is annyi, mint a víz."

*A fiuk bevettek egy vesszőt a lábuk közé, s akkor ütték a vesszőnek a végit, hogy":

"Gyilovam Barassóba,
Mit hozok én Jánoskának?
Csengőt bongót a nyakára,
Hosszu vesszőt a likára."

Talán fölösleges is hangsúlyozni a Boga-féle csikszentdomokosi játékkal való hasonlóságot, hiszen arról a tájról való. Figyelemreméltó viszont, hogy a Boga utáni nemzedék máig is őrzi ezt az elterjedt kiszámolót. Bár az egyes számokhoz kapcsolódó játékos szavak, fogalmak koronként s falvakként más-más csatlakozásuak, mint jelen esetben is láthattuk.

A fentiekhez hasonló szövegeket majd minden somogyi faluban lehet még gyűjteni /egyéb gyermekversekkel egyetemben/. Ezekben a változatokban nyomban előtűnnek a szövegek egyező, de néhol különböző sorai, szavai. Ezek között találunk olyanokat, amelyek a ritmus-játék-rím jegyében születtek, akadnak olyanok is, amelyeket csúfoló szándékkal mondtak, vagy éppen a moralizálás szándékát mutatják.

Ugyancsak megleltük a régi gyermekjátékok azon típusát, amely az országosan is elterjedt változatáknak sokféleségével hívja fel magára a figyelmet: Szita-szita péntök, /Szerelem, csütörtök,/ Dob/bab/ szerda... visszafelé történő számlálás archaikus törvényei szerint történik /e témának a régi magyar mi-

tológiában gyökerező vonatkozásait most mellőzzük/ .
 Ha ennek a témának periférikus rétegeit tekintjük,
 bizvást ide kapcsolhatjuk - affinitativ szándék és
 törvényszerűség alapján - az alábbi gyermekmondóká-
 kat is, amelyek a "kapcsolatos" strukturát érzékel-
 tetik, mint egyéb számsoros versek, szövegek:

Égy , kettő, három, négy,

Kopasz barát hová mégy?

Elmögök Gesztibe

Szórt szödögetni.

Minek az a szór?

Szitát kötögetni.

Minek az a szita?

Korpát szitágotni.

Minek az a korpa?

Disznónak köll anni.

Minek az a disznó?

Háját ki köll vönni.

Minek az a hája?

Kocsira kő kenni.

Minek az a kocsi?

Vásárra kő mönni.

Minek az a vásár?

Szép ruhát köll vönni.

Abba kevékenni.

/Szenna, Zóka Gyurkó Jánosné, 1904/

A fenti szöveg variánsát találtam meg Hosszuvizen

Vimmer Margit /1904/ előadásában:

"Egy, kettő, három, négy,
 Kopasz barát hová mész?
 Komáromba rongyér,
 Itt is, ott is egy kis ház,
 Abba lakik egy barát,
 Kértem tőle papruhát,
 Asz' mondta, hogy holnap ad.
 Holnap nekem lovam lesz,
 Lovam nekem ganéjt ad.
 Ganéjt adom földemnek,
 Földem nekem buzát ad.
 Buzát adom molnárnak,
 Molnár nekem lisztet ad.
 Lisztét adom péknek,
 Pék nekem zsömlét ad.
 Zsömlét adom bojtárnak,
 Bojtár nekem botot ad.
 Megdobom a kiskutyát,
 Lepiszkitja az óród-allát.
 És az utolsónak ütöttünk a zóra alá."

Ha a paraszti életnevelés szempontjából vizsgáljuk e játékok, mondókák, kiszámolók lényegét, pedagógia szerepét, azt a megállapítást tehetjük, hogy ezek a szövegek igen hathatós szolgálatot tettek. Így válik a számvers, játék stb. nem csupán öncélú játékká, hanem a paraszti nevelés hatásos eszközévé és formáló erővé, mely egyben előkészítő tényező is a jövő életformára.

A számmal kapcsolatos egyéb műfajok közül most néhány varázsimát / rálvasót/ mutatunk be, ahol szintén tapasztalhatjuk a számnak misztikus-mágikus erejét mind a régi hitéletben, mind a társadalmi gyakorlatban. A már érintett buzsáki asszony-társaságban történt beszélgetések és gyűjtéseredmények néhány vonatkozását érdemes megemlíteni. Az un. somogyi "tót" falvak /Buzsák, Táská, Varjaskér, Tótszentpál; ma Somogyszentpál/ néhány még "tótul" tudó öregasszonyát sikerült szólásra bírni, akik már nem használják eredeti horvát dialektust beszélő nyelvüket, a teljesen elmagyarosodott környezet miatt. Ezek az öregek őrzik a környék legarchaikusabb apokrif anyagát /az egyébként "agyonkutatott" környéken/.

A visszafelé történő számláló "leolvasóval" kapcsolatban az alábbiakat sikerült megtudnom - először Skrinnyár Ignácné /1904/ és Ottucsák Istvánné /1906/ elmondásából: "... a kaszakövet karácsonkor az asztalra tettük, és amikor ijenkor köllött, hogy a TÁLÉ uralkodott, akkor avval imádkoztuk lë; még simogattuk, még húzogattuk vele, és akkor elmulott a tálé, s mon-tunk rá tiz számot". - /A tálé azonos megfelelője a magyar kelevény szónak./ - A horvát nyelvű és magyarul is elmondott szöveg után még hozzátették: "A kaszakóvel minden számnál lehuztuk és lë is fujtuk, hogy pfu!".

A horvát nyelvű szöveg magyar megfelelőjét egymás
mellett közlöm /Begovácz Rózsa fordításában/:

TALÉ leolvasó:

Ó, poganac, ti poganac,
koji se od oca stvorio,
od matere rodio
ti si desetoro,
nisi deset sek si devet,
nisi devet nek si osam,
nisi osam nek si sedam,
nisi sedam nek si šest,
nisi šest nek si pet,
nisi pet nek si četvijeri,
nisi četvijeri nek si tri,
nisi tri nek si dvi,
nisi dvi nek si jedno
nisi jedno nek nisi ni jedno.

Ó, pogány, te pogány /ó te /
ki apától teremtődöttél,
anyától születtedél,
te tized magad/dal/ vagy,
nem vagy tized magaddal, hanem kilenced magaddal
nem vagy 9-ed magaddal, hanem 8-ad magaddal
nem vagy 8-ad magaddal, hanem 7-ed magaddal
nem vagy 7-ed magaddal, hanem 6-od magaddal
nem vagy 6-od magaddal, hanem 5-öd magaddal

nem vagy 5-öd magaddal, hanem 4-ed magaddal
 nem vagy 4-ed magaddal, hanem 3-ad magaddal
 nem vagy 3-ad magaddal, hanem másod magaddal
 nem vagy másod magaddal, hanem egyedül,
 Nem vagy egy, hanem egy se légy.

Ugyancsak Skrinnyár Ignácné /1904/ mondotta a hasonló típusu varázsimát a szemfájás^Ygyógyítására és a szemölcsleolvasóhoz:

Imam deset ur ^o kov,	Tiz igézésem/rontásom/van,
nije deset nek je devet,	Nem tiz, hanem kilenc,
nije devet nek je osam,	Nem kilenc, hanem nyolc,
nije osam nek je sedam,	Nem nyolc, hanem hét,
nije sedam nek je sest,	Nem hét, hanem hat,
nije sest nek je pet,	Nem hat, hanem öt,
nije pet nek je cetvijeri,	Nem öt, hanem négy,
nije cetvijeri nek je tri,	Nem négy, hanem három,
nije tri nek je dvi,	Nem három, hanem kettő,
nije dvi nek je jedno,	Nem kettő, hanem egy,
nije jedno nek nije ni jedno,	Nem egy, hanem egy sem legyen:
Nek ide po svatu	Menjen a világba/világgá/
nek se to valja.	Tünjön el ott, henteregjen.

A somogyi anyag mellett utalunk még Polner Zoltán⁴⁰ szép gyűjteményére, amelyből az alábbiakat közöljük:

Szemölcsleolvasó

Hét nem hét,
Hat nem hat,
Öt nem öt,
Négy nem négy,
Három nem három,
kettő nem kettő,
Egy nem egy,
Semmi az semmi.

Tisztul, takarodj a házambul
Szent Jóbnak van kilenc baja,
Kilenc kelése,
Kilenc nem kilenc,
Nyolc nem nyolc,
Hét nem hét,
Hat nem hat,
Öt nem öt,
Négy nem négy,
Három nem három,
Kettő nem kettő.
Egy egy csöpp se,
Tisztulj, takarodj a házamtul!

"Ezt a betegségre mondtuk, hogy menj el a betegség. Evv̄
ē lehet küdeni...hasznos" - mondotta Deszken Szűcs Antal-
né, Csikós Vilma /1882/.

A ráolvasók, összevarázslási szövegek természetesen nem
magyar specialitások; interetnikus voltukról elég sokat
tud a tudomány. Most egy a számok mágikus erejével hatni
kívánó román anyagból közlünk részleteket:⁴¹ "... ha egy
faluban van, jöjjön el egy óra alatt; ha a második falu-
ban van, jöjjön el 2 óra alatt... ha a 9. országhan, a 9.
határban van, jöjjön a 9. óra alatt; jöjjön és ne legyen
nyugta". Ez a szerelmi varázslás a századelőn hangzott
el /a Beszterce vidéki "oláhok" körében/.

Az eddigi fejtegetéseinkből is kitűnik, hogy a számok misztikus-mágikus jelentőségének, jelentéstartalmának vázlatos vizsgálódásai képezték dolgozatunk tárgyát, illetve egyik fő témáját. Ezek közül néhány műfajt és típust igyekeztünk bemutatni.

A következő részben a keresztény használatban egykor gyakoribb - ma már mind ritkábban előforduló, a nap minden órájához kapcsolódó /1-12-ig/ - Órahirdetést kívánjuk bemutatni az olvasóknak /Horvátkuttról/. A vele rokon, ponyvanyomtatványban megjelent anyagot, valamint Dokokos tanár ur szives kéziratküldeményét is közölni fogom.

Az Órahirdetés szövege után a ponyva-anyagnak a mienkétől eltérő szóváltozásait jelzem csupán.

Órahirdetés

Az óra hirdeti élted gyors futását, -/.... életünk....

Testedbe lelkednek Istenhez szállását, /Testünkől lelkünknek...

Azért dolgaid közt figyelj az órára, /... dolgaiddban...

És ezt rebegje lelked annak hallatára.

Egy óra jelenti, hogy egy Isten vagyon,

Ki mindent alkotott, mi van a világon.

Ő igaz bírálja a jónak és a rossznak,

De minden lelkek neki hiven szolgáljanak.

Két óra, kettő Istennek legfőbb parancsa, /...az...szent....

Ki üdvét óhajtja, azokat megtartsa, /.....az

Szeressed az Istent, teremő atyádat, /....atyánkat,

És felebarátodat, mint saját magadat, /Felebarátunkat...önön magunkat,

Három óra: midőn hármat üt az óra, /...órákor is a Szentháromságra,

Emelkedjél a Szentháromságról, / Fordítsuk gondunkat a te-
remtő atyánkra

Kitől mindent vevél, teremted, / Atya, Fiu és Szentlélekre,
Meváltód és megszentelődésről, / Teremtőnk... megszentelőnkre.

Négy óraker: hogy lelked lehessen boldog, / ... lelkünk...
Jussanak eszedbe a négy végső dolgok; / ... eszünkbe, ... utolsó...

A halál, ítélet, pokol és mennyország,

Ha jól élsz, jutalmad az örök boldogság.

Öt óraker: Krisztus öt szent sebeire,

Fordíts gondolatodat kintszenvedésére, / Fordítsuk gondunkat...

És lelkednek sebeit azoknak ajánljad, / Lelkünknek... ajánljuk.

Öt érzékeidet minden büntől óvjad, / ... érzékeinket... óvjuk.

Hat óra: hat napot szentelt az Isten munkára,

Ki hiven dolgozik, válik majd javára.

A hat óra tehát buzdítson fel, / ... arra....

Hogy minden dolgot kezd Jézus nevével, / tedd....

Nyolc óra: jelenti a nyolc boldogságot, / .. is a nyolcz... jelzi,

Mejert az Urjézus a hegyen tanított, / Melyeket....

Elmulnak, elhagynak a világ csábjai,

Boldogítók csak a szívnek jóságai.

Kilenc óra: tegyen figyelmessé, ha 9 az óra / .. a kilencz...

Az angyalok dicső kilenc karára, / .. dicső kilencz karjára,

És kit szeretsz ezek közül őrző angyalodat, / Tiszteljük

ezek közt őrangyaljainkat,

Hallgasd intésére, bizd reá magadat, / Hallgassunk intésre,

bizzuk rá magunkat,

Tíz óra: az Isten tízparancsát jelzi,

Amejek az embernek a legfőbb törvényei.

Ezeket megtartva jársz az Ur kedvébe,

Ha pedig megszeged, bánkódj rajt méjen.

A tizenegy óra pedig arra figyelmeztet,/.....is.....

Hogyha már vég felé közelget az élet,/...közeleg életed,

Még akkor sem késő,hogy térj az Istenhez,

Ki megadja béred és számít hivedeihez.

Tizenkét órakor pedig azt vedd fontolóra,

Hogy földi óráid meg vannak számolva.

És nem tudod tizenkét közül mellik lészen,/Nem tudja azt senki, mely utolsó óránk,

Utolsó órán Légy hát mindig készen,/Legyünk mindig készen a Jézus nevében.

/Asszonyunk Mária Istennek szent Anyja/.

/Légy velünk, ha eljön éltünk végórája.Amen/

Ez utóbbi 2 sor csak a nyomtatványon szerepel.

Több irányu érdeklődéseimre az alábbiakat mondotta az idős adatközlő, özv. Nemes Józsefné /1891/ skapuláré-tag: "Még kislánkoromban tanutam. Hát tuggya,szerettem én valamikor is olyan szép könyveket olvasni..Igen régi könyvből... nem az iskolában; nem tudta anyám, csak én magam... a pap se tudta...". - Nemes néni Somogyzsitfán született, de 9 éves kora óta Horvátkuton él. Az éneket maga nevezte "Órahirdetésnek", s ezt a nagyon is célszerű elnevezést magunk is átvettük típusjelölő definícióként. Igen értékesnek kell tartanunk az idős asszony énektudását és kitűnőmemóriáját is / számtalan bucsuséneket, imát és dalt mondott még el magnóra/.

A ponyván való terjedés nyomait, valamint a népi gyakorlatba kerülés körülményei következtében beállt némi változásokat nem nehéz leolvasni szövegeinkről. Ezek további bizonyítására közlöm Domokos tanár ur által küldött kézírásos "Székely óraütését", amit a már említett Boga Istvántól kapott. A "székely óra" ezt üti, így üti:

Az óra hirdeti

Élted gyors futását,
Testedből lelkednek
Istenhez jutását.
Székely! dolgaid közt
Figyelj az órára
S ezt rebegje nyelved
Annak hallatára

Egy.

Egy óra jelenti,
Hogy egy Isten vagyon,
Ki mindent alkotott,
S mi van a világon.
Ő igaz bírása
A jónak, rosszaknak,
S minden lelkek neki
Híven szolgáljanak.

Kettő.

Kettő az Istennek
Legfőbb szent parancsa;
Ki üdvét ójatja,
Ezeket megtartja.

18-85

Ezeket megtartván
Jársz az Ur kedvében,
Ha pedig megszeged,
Bánkódhatsz rajt mélyen.

Három.

Három óraker elmélkedjél
A Szentháromságról,
Kitől mindent vevél:
Atya Fiu, Szentlélek,
Egy Istentől.
Teremtőd , megváltód
És megmentelődődről.

Négy óraker.

Jussanak eszedbe
A négy végső dolgok;
A halál, ítélet,
Pokol és menyország;
S ha jó léssz, jutalmad
Az örök boldogság.

Öt.

Öt óraker Krisztus
Öt szent sebeire
Fordítsad gondodat,
S kinszenvedéseire;
Lelkednek sebeit
Ezekbe ajánljad,
S öt érzékeidet
Minden büntől óvjad.

Hat.

Hat napot rendelt
Isten a munkára,
Aki hogyan végzi,
Válik majd javára.

Hét.

Mikor az óra hetet üt,
Kérjük a Szentlelket-együtt,
Hogy ne érzünk oly sok
bajt, kint,

Küldje el hét ajándékot:
Adjon nekünk bölcseséget,
Világítsa értelmünket;
Jó tanácsot, hogy kaphassunk!
Ezért adjon erősséget,
Jámberságot és emellett
Adjon Isteni-félelmet;
Hogy ezeknek erejével
Küzdjünk a hét főbün ellen.

Nyolc óra

Juttassa eszedbe
A nyolc boldogságot,
Melyeket Ur Jézus
A hegyen tanított!
Elmulnak, elhagynak
A világ csábjai
S boldogítók csak a
Szívünk jóságai!

Kilenc.

Már kilenc órakor
 Szívvel^Ygondolj arra,
 Hogy az angyaloknak
 Vagyon kilenc kara,
 Kik^Ytéged őriznek,
 S minden utaidon
 A gonosztól mentenek.

Tíz.

Tíz órakor pedig
 Erőst figyelj arra,
 Hogy mily szigorun szól
 Isten tíz parancsa.-
 És ha te valamit
 Vétettél ellene;
 A bűnbánat által/A jó gyónás által/
 Az Isten kegyelme
 Visz majd tégedet be
 Az örök életbe.

Tizenegy.

Tizenegy órakor
 Félve gondolj arra,
 Hogy egész közel van
 Az "utolsó óra"!
 Tizenkettő
 Tizenkét órakor
 Azt vedd fontolóra,
 Hogy földi óráid
 Meg vannak számlálva.
 S nem tudod a 12 közül
 Melyik leszén-
 -Utolsó órád-
 Légy tehát-
 Mindig készen!!
 Asszonyunk, Szűz Mária,
 Istennek szent Anyja!
 Légy velünk, ha eljő
 Éltünk végórája!

/ Budapest, 1951.VII.14./

Boga István

A szöveg^Y után az alábbi megjegyzés olvasható /a már idé-
 zett számverssel együtt/:

"A székely óra ütéseit apai nagyapámtól tanultam egészen
 kicsi koromban. Sok minden jót és a következőt mindgyárt,
 ahogy a nyelvem megindult! A térgyire vett és mondta az
 éneket és énekelte".

Külön kutatást érdemel majd ezeknek az egyházi befolyás alatt álló és keletkezett énekeknek elemzése, keletkezési körülménye; egyéb mult századi énekek-történetek nyomtatott és kézírásos anyaga, /amit következő kötetünkben közzé is teszünk a közeljövőben/.

E szövegeknek bizonyos fajtáiról már a 17.századból vannak szövegelődek. Hasonlót idézünk most Juhász Miklós rövid, de annál értékesebb cikkéből. Juhász /Sátoraljaujhely/ jelzi, hogy a katolikus magyarság kukoricafosztáskor vagy lakodalomban énekli a "hitigazságokat számokkal asszociáló" éneket, majd így folytatja - Berze Nagy általunk is említett cikke nyomán - megjegyzéseit: "A XVII. század második felében jelent meg...Tarnóczy István Holtig való barátság című könyve. A munka 47-53. lapjain »mesterséges űrát« állit fel a betegek és rabok számára. Az egész nem egyéb, mint az egyes órákhoz szám-asszociációval odafűzött elmélkedés az egyes hitigazságokról".⁴² A mi énekeinkkel való összevetés kedvéért adjuk sematikus képletét Tarnóczy énekének, eszerint: Egy: egy az Isten, a hit, a keresztség; Kettő: test, lélekkel áldott meg az Isten; Három:a Szentháromságról szól; Négy : az utolsó-végső dolgokról szól; Öt: az öt érzékről, Krisztus öt sebeiről beszél; Hat: a teremtés hat napját említi; Hét: az ember a Szentlélek hét ajándékát kapta a 7 cégéres vétkek ellen; Nyolc: a nyolc boldogságról tesz említést; Kilenc: a kilenc angyali kar őrizzen minden gonosztól; Tíz: bocsássa meg Isten, amit a tízparancsolat ellen vétett az ember; Tizenegy: a szőlősgazda a 11 órákor fogadottakat is úgy jutalmazza napi bérrel, mint az előbb jövőket; Tizenkettő:

a tizenkét apostol könyörgése nyerjen üdvös penitenciát az utolsó ítéleten.

A betegek és ájtatos lelkek számára készült ének szerzőségéhez nem fér kétség. Egyéb műfajú kutatásaink során is tapasztaltuk, hogy a különböző szakrális anyagok terjesztésében és irásában is nagy szerepe volt nemcsak a kántoroknak, de a zárdáknak, apáca-iskoláknak is /pl. Böhönye, ^{Mesztegyő, Berzeuce} ~~Szénvölgy~~ stb./.

Ezt és a már említett feltételezéseimet látjuk alátámasztani a nemrégiben előkerült Arany Korona /Az évről és annak részeiről c. összegező könyv/, amit Pongrácz Ester állított össze, és tulajdoni jogát "örök időkre a Trattner családnak adta át".

Előljáró beszédéből ezt olvashatjuk ki: "... ezen imádságos, az örök élet koronájának elnyerésére hiven vezérlő koronás könyvemet Isten tiszteletére, választottinak lelki vigasztalására és erényes életük gyarapodására úgy szerkesztettem, hogy ifjúságomtól fogva mind ekkoráig a minémű mind hazánkbeli, mind idegen nyelvű ájtatos imádságos könyvekben foglalt, kedvem szerinti hasznos cikkekelyekre akadtam... egybeszedegtettem; hogy kiváltképpen azokkal közöljem, kik gyarló életük boldog végén az örök életnek koronáját... buzgó imádság hasznos folytatásával kívánják elérni".⁴³

A könyv 339. oldalán a Tizenegyedik rész, a Betegek órája: "Kik az óraütéskor egy Üdvözlét mondanak, azoknak X. Leó pápa és V. Pál pápa ezer napi bucsut engedtek"; majd

következik a "Tizenkét órára rendezett imák, beteg állapotban" c. versmennyiség, amely a mi anyagainktól tartalmilag kevésé, de formai tekintetben eltér, már azzal is, hogy teljesen prózai jellegű.

Egy. Mikor az óra egyet üt, szóval vagy gondolattal mondd: Egy az Isten! egy a mindeneknek Ura, egy a sz.keresztség, egy a sz. és közönséges anyaszentegyház, melyben csak egyedül üdvözülhet az ember, ezen egyház legyen az én anyám utolsó leheletemig.

Kettő. Kettővel áldott meg az Isten, ugymint testtel és lélekkel, melynek gondviselését reám bizta, hogy ezért kötelességemnek jól megfeleljek, azon kell lennem, hogy azok úgy váljanak el egymástól, hogy ítéletnek napján örömmel összeállhassanak.

Három. Három órakor arra kérem a Szentháromságot, hogy az én lelkemnek három ereit: az észet, értelmet és akaratot, most és minden órában úgy igazítsa, hogy az ő sz.nevének dicséretére és az én zaréndokságomnak szerencsés és üdvösséges kimenetelére igazgathassam.

Négy. Négykor elmélkedjél az utolsó dolgokról, ugymint a halálról, ítéletről, mennyországról és pokolról, melyekről ha gyakran figyelmesen gondolkodol, Isten juhái közé számíltatol.

Öt. Mikor az óra ötöt üt, gondold meg, mint éltél öt érzékeddel, ugymint: látással, hallással, szaglással, izlés-sel és tapintással. Ha ezekkel megbántottad a drága Jézust, siess öt mélységes sebeihez, hogy sebeidet begyógyítsa, és bűnös lelkedet üdvözítse.

Hat. A hat óra juttassa eszedbe Istennek hat napig való munkáját a világ teremtésekor; ezek után következett a nyugalom napja. Add, óh Uram!, hogy minden gondolatomnak, mondásomnak és cselekedetemnek ez legyen célja, tudniillik az örökké való nyugalom.

Hét. Hét órakor kérd a Szentlelket, hogy az ő kiváltképpen való ajándékát, ugymint a bölcsességet, ájtatosságot, és isteni félelmet engedje, hogy ezeknek erejével s hét főbűn ellen győzedelmesen harcolhass.

Nyolc. A nyolc óra juttassa eszedbe a nyolc boldogságot, ugymint:

1. Boldogok a lelki szegények, mert ők a mennyeknek országa.
2. Boldogok a szelidek, mert ők birják a földet.
3. Boldogok, akik sirnak, mert ők megvigasztaltatnak.
4. Boldogok, akik éheznek és szomjuhozzák az igazságot, mert ők megelégtetnek.
5. Boldogok az irgalmasok; mert ők irgalmasságot nyernek.
6. Boldogok a tisztaszívűek; mert ők meglátják az Istent.
7. Boldogok a békeségesek; mert Isten fiainak hivatnak.
8. Boldogok, akik üldözést szenvedtek az igazságért; mert ők a mennyeknek országa /Máté 5./.

Kilenc: Jusson eszedbe az angyaloknak kilenc kara, kik téged őriznek minden utaidban; mert meg van parancsolva nekik az Istentől.

Tíz. Mikor az óra tizedet üt, könyörögj az Istennek, hogy az ő irgalmassága szerint bocsássa meg neked, valamint valaha az ő parancsolatja ellen vétkeztél; kérd tehát, hogy ezután az ő sz. malasztjával minden kintől megoltalmazván, bevigyen

az örökkévaló boldogságba.

Tizenegy. Tizenegy órakor, forgasd elmédben a szőlősgazdát, ki a henyélőket 11 óra tájban maga szőlőjébe hitta és azokat nagy bértel, mint a többit, megjutalmazta.

Tizenkettő: Ezen órában a tizenkét apostol jusson eszébe, kik Izraelnek tizenkét nemzetségét egykor fogják ítélni, és kérd azokat, hogy esedezéseik által üdvös ítéletet nyerjenek az utolsó napon.

Ugyanebben a könyvben szerepel még a számokkal kapcsolatos "Dicsének"-forma, melyben Jézus keresztre feszítésének története található: "Harmad órán Ur Jézust feszíteni kiáltják... Hatod órán Jézust Keresztfára feszítik...stb.

A számsoros műfajoknak ezer és ezer változata terjedt el a keresztény ember számára oktató-figyelmeztető szándékkal. Ha megfigyeljük az egyes versek, szövegek /régi és új prózarészek/ tartalmát, szimbolikáját, igen értékes összefüggéseket tapasztalhatunk. Mintha a folklorisztika más műfajainál /ballada, népdal, mese/ végbemenő motivumvándorlás, affinitás jelenségével találkoznánk ezekben a szakrális anyagokban is. Mintha az egyes "szerzők" a célnak megfelelően odafordulnának, ahol egy-egy szükséges elemet-témát /szűzsé-
magot / találva mondandójuk szolgálatába tudják állítani. Ezek az elemek természetesen folklorizációs folyamatként is beépülhetnek⁴⁴ egy-egy adott műfaj-strukturába. Tegyük most egy kis összehasonlítást az Órahirdetés, a Betegek órája, s a Tarnóczy-féle szövegek között.

Az Egy: mindhárom esetben az Egy Istennel kapcsolatos, bár a hozzátapadó tevékenységek, jelzők más-más módon egészülnek ki. Egyike-másika a Katekizmusi ének motívumait hasonlítja; Tarnóczynál azonos a Pongrácz-félével.

Kettő: a Pongrácz-félében az Isten adta test és lélek kötelességéről van szó, míg a "somogyi" anyagban az isteni és felebaráti szeretettel találkozunk; Ranóczynál szintén a test és lélek kérdése merül föl.

Három: mindhárom szövegben a Szentháromság funkciója azonos.

Négy: mindhárom ének-szöveg a 4 végső dolgokról szól.

Öt: az öt érzékről, valamint Krisztus öt sebeiről való elmélkedést hallunk.

Hat: a hat nap alatt történt teremtés bibliai történetét idézi.

Hét: a Szentlélek ajándékai a bűnök ellen.

Nyolc: a 8 legfőbb boldogságot Pongrácz szövege részletezi, bár a somogyi is említi, hasonlóan Tarnóczéhoz.

Kilenc: a 9 angyali karról van szó mindhárom szövegben.

Tíz: a tízparancsolat törvényeit teszi tárgyává a három ének.

Tizenegy: a somogyi ének a vég felé való közeledésre^{re} int, míg a másik kettő a szőlősgazda példázatát magyarázza.

Tizenkettő: Órahirdetésünk a 12. órában való megtérésre int, a pongráczyi anyag pedig a 12 apostol, a 12 izráeli nemzetségről szól, mint ahogy Tarnóczy is, akikhez való könyörgés penitencianyerést eredményez.

/Itt most csupán e háromféle szöveg azonos témájának egyező és eltérő mozzanatainak vázlatos összevetését kívántuk megvillantani./

Azt is megfigyelhettük, hogy az un. új stílusú műfajaink inkább az újtestamentumi témákat veszik fel szívesebben, míg a klasszikusabb értékű énekeink, szövegeink az ótestamentumi elemeket építik be szívesebben, mint az a héber szövegeknél is tapasztalható.

x x x x

Énekeink egy részéről, különösen a Katekizmusi énekekről, elmondhatjuk, hogy egyes szálaival több százéves /talán évezredes/ hagyományhoz kötődik, s az eddig ismert legarchaikusabb szövegekkel mutat rokonságot: különösen ami a szimbolikai értelmezéseket, hittézisbeli tartalmi jegyeket illeti; tehát nyilvánvaló, hogy egyes énekformáink az őszövegre támaszkodva formálódtak, egyesek a népi izlés és igény szerint alakultak. Sőt: új műfajalakulási folyamatoknak is tanúi lehettünk, ami a vallásos énekektől a táncnótán át a trufáig kísérhető végig. Ezeknek az anyagoknak a sokfélesége, a modulációs folyamatoknak az alakulása talán azért is jöhetett létre, mivel a katolicizmus elég későn adta a népkézébe a teljes bibliafordítást, helyette megjelentek a különféle biblia-históriák, verses feldolgozások, ponyvanyomtatványok, istóriás-füzetek stb. Külön tanulmányt érdemel majd ezeknek a szövegeknek értékelése és az a halvány folklorizációs folyamat is, ami új jelenségként itt-ott mégiscsak megfigyelhető nagymennyiségű anyagainkban.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azokat a számmal kapcsolatos nótáformákat, kiáltásokat sem, amelyek bár nem szorosan tartoznak dolgozatunk témájához, mégis összefüggést mutatnak bizonyos szálaikkal az általunk tárgyalt anyagokkal. A középkorig visszanyúló órakiáltásokról, bakternótákról lesz szó röviden. Ezek történeti összefüggéseit már kiváló kutatóink elvégezték: Domokos Pál Péter,⁴⁵ Szomjas-Schiffert György⁴⁶ neveit emlitem elsősorban. Mindkét kutató számtalan "igazoló" támogatást adott munkánk egyes részeinek alátámasztására. Hadd idézzünk néhány szöveget pl. az Éjjeli Vigyázók Éneke alapján.

"Hallya minden Háznak Ura !
 már nyolczat ütött az~~o~~óra,
 Isten segéttónk a^o jóra,
 a^o Nap elment nyugovóra..." stb.

Kilent órakor: a házra, gyertyára, tűzre való vigyázásra int.

Tizkor: a bakteri figyelmeztetés így szól:

"... elmégy a^o nyugodalomra,
 de nints irva homlokodra,
 örömrre kelsz-e, vagy bura
 imádkozzál tiz az óra."

Ugyancsak vallásos hangvételűek az éjfél utáni órák száma-adataihoz kapcsolódó szövegek /egykor, kettőkor, négykor stb./. A fenti éneket nem teljes szöveggel közöltük, de ebből is kitűnik, hogy az éjjeliőrök, a falusi bakterek órakiáltásai is szolgálták a lelki élet ápolását. A vár/os/i énekek falusi környezetbe való kerülése természetesen

uj formákat, újabb hangokat teremtett és ütött meg, amelyek között a vallásos hangvételtől a tréfáig sokmindent találunk.⁴⁷

E kérdéskomplexum számtalan összetevőjének tisztázása és történeti relációjára nem térünk ki, hiszen Szomjas-Schiffert⁴⁹ kitűnő összefoglalást ad e kérdés minden részletéről. Neki még élő bakttereket sikerült megszólaltatni, akik az óra-számokkal kapcsolatos kiáltó-énekeik sokaságát mondták el.

A történeti fejlődés bizonyos szakaszában megtaláljuk azt az érdekes jelenséget is, hogy a vezető bakter már nem "kiáltott", hanem kürttel jelezte az órák számát. A neki segédkező "önkéntes" két "trázsa" sosem kiáltott.

Az óra, az idő, az életmulás különös szintézisei ezek az énekek, amelyek figyelmeztető intéseket tartalmaznak a halandók számára. Ez volt a célja más énekeinknek is: a rabok, betegek "Órájának" és hasonló analóg-verseinknek is.

Dolgozatunkat a láncversek és műfaji kapcsolatainak vázlatos elemzésével kezdtük, majd konkrét somogi és más anyagok bemutatásával folytattuk, hozzákapcsolva a biblikus ihletésű Kánai menyegzőt, ráolvasókat, játékokat stb, tehát mindazt, ami a számhoz kapcsolódik.

Amikor a számmisztikáról beszéltünk, igyekeztük ezeknek a számoknak nemcsak misztikus-mágikus karakterét ábrázolni, hanem értelmi-logikai magyarázatát is adni, s a funkció alapján környezeti leírását is megadni. Ez leg-

több esetben csakis religiózus lehetett az anyag természeténél fogva. Közben érinteni igyekeztük azokat a műfajokat is, amelyek több-kevesebb kapcsolatot mutattak egyes résztémáinkkal.

Nem kívántuk jelen dolgozatunkban szétválasztani ezt a nagyon is komplex témakört több okból is; 1. funkciójuk gyakran egybekapcsolta őket, s így azonos körben hatottak, vagy hatnak ma is; 2. a legtöbbnek van egy állandó jegy-karaktere, és az a Szám; a szám, mely ősidőktől fogva jelentős szerepet töltött be az emberiség életfázisaiban, vallásos-mágikus, misztikus világában, de játékaiban, s egyáltalán az élet legkülönbözőbb területein.

Utoljára még említést teszünk egyes, témánkkal kapcsolatos ikonográfiai ábrázolásokról. Erről Bálint Sándornak⁴⁹ is az a véleménye, hogy igen kevés maradt meg az utókor számára /Bártfa, Vizsoly stb/. A kánai csoda igen szép példáját láthatjuk Michael Pacher alkotásán, a kánai menyegző csodája⁵⁰/St. Wolfgang, 1471./ c. remekén.

A középkorban minden bizonyosan számtalan helyen megvolt még a téma ábrázolása /talán mások is, amelyek témáinkkal is összefüggést mutattak/, de áldozatul estek a puritán protestáns szemléletnek, vagyis durván levakarták, vagy lemeszelték őket.

A pusztulás másik oka a 16. századi török pusztítás.

A Katekizmusi ének ábrázolási formája igen ritka, inkább /az egykori tiltások után/ a zsidóság körében maradt fenn néhány családi rituális jelenetet ábrázoló karc, nyomat, mint pl. a nemrégiben restaurált soproni

régi zsinagógában is.

Tanulmányunk legfőbb célja-szándéka az volt, hogy az általunk meglett népköltési és egyéb értékeket megmentve a pusztulástól a további kutatás számára közzéadjuk, továbbá megismertessük azokkal is, akik nem a szaktudomány szemszögéből, hanem a hagyomány iránti szeretetből az elkopó értékeket kedvelik, szeretik népünk hagyományértékeit és azokban szívesen böngésznek ismertetik gyarapítása céljából.

Tanulmányunk elsősorban a szövegfolklorisztikai vizsgálódást tartotta szem előtt. A terjedelem szabta körülmények miatt nem tudtunk minden témánkhoz tartozó műfajkapcsolattal egyforma részletességgel foglalkozni; különben is néhány részkérdéssel már elemzőbben foglalkozott több jeles kutatónk. Ismételten csak utalni tudunk pl. Seprődi munkálkodásának egyes részleteire: a bennünket is közelebbről érdeklő Messias iam venit-Kánai menyegző énekre, a vele rokondallamu *Lepus intra ssa quiescit*-Nyul énekére, továbbá e zenei anyagot érintő Szabolcsi-féle munkára, a már idézett MNT III/A. kötet sok példailusztrációjára stb. Igen sok segítséget jelentett Domo-kos tanár ur támogatása,⁵¹ akinek sikerült határozottan pontosítani a fent említett zenei kérdéseket. Megállapításaiából idézünk: "Ez a Katekizmusi ének helytelen elnevezése. Helyesebben a Kat. énekben az énekre nagy hatást tevő vedrek, melyeknek vizéből bor lesz, olyan hangsúlyt kaptak, hogy arról nevezték az asszimetrikus formát őrző, folyton bővülő nevezetes éneket". - Az ének tánchoz

való alkalmazásáról így ír: "... és a Kánai menyegző éneket ezért táncdalnak tekintjük. Ha a dallamnak csak ritmusát figyeljük, lehetetlen észre nem vennünk a közötté és a nyelvszigeten széltében-hosszában énekelt világi dalok és egyházi énekek /Mikor masirozunk kapitány uram, Kolozsváros olyan város, Üdvözlégy Betlehemben..stb./ ritmusbeli, néha dallambeli rokonságát"; majd a történetiségre vonatkozóan hozzáteszi: "Az őslatin szöveg dallama és a változatok dallamazonosságát az elmondottak és bizonyító adatok jelenléte ellenére, a XIX. és főleg a XVIII. századi változatok ez idő szerinti hiány miatt nem mondhatjuk ki... A Kájoni-féle szöveg szereplői és az újabb szövegek szereplői között jelentős eltérések vannak. Egy azonban bizonyos: hogy az összövegre táncoltak és táncolnak a legfrisebb változatokra is".

/Azóta már Domokos Pál Péternek több konkrét adata van a XVIII. század zenei életéről, l. a most megjelent művét: Hangszeres magyar tánczene a XVIII. században, 1978, 5-183./.

Itt mondok köszönetet Domokos tanár urnak szives szóbeli segítségéért, eredeti kéziratának kölcsönadásáért, továbbá Scheiber Sándor professzor urnak sokoldalú utbagazításáért, szakirodalmi segítségéért; hasonló köszönettel és hálával tartozom Bálint Sándor professzor urnak iránytmutató sokrétű támogatásáért.

A szövegelemzés és az összehasonlitások után áttérünk néhány változatunk dallamának bemutatására. Olsvai Imre értékelése és lejegyzése szerint. Először a Népzene Tára-beli Kánai menyegző énekek jálemezőit adjuk az alábbi zenei képlet szerint.

$$A \quad A \quad b^+ \quad + \quad b \quad C$$

A dallam I-II.sora ugyanaz kétszer / A A /.

A III. sor szintén négyütemes, de zenei felépítésénél, valamint szövegének rimelésénél fogva kettős sornak tekinthető. A két-két ütem vázlatos összefüggéseket mutat az ismétléstől a variált ismétlésen át és variált szekvenciázáson át a pontos szekvenciázásig. Sőt, erős a hajlam az ütemenkénti ereszkedő szekundszekvenciázásra is /pontosan vagy variáltan/. Így a III. sor képletei sokfélék lehetnek, pl. $b + b$, vagy: $b + b_v$, vagy: $b^3 + b$, vagy: $b^2 + b$, ritkábban: $b + c$ is, / de a ritmus ebben is azonos/.

A IV. sor jellegzetesen háromütemű zárófordulat: C, amely sok-sok idegenszerű és mūdalszerű vonásokat hordoz; pontosan vagy alig variáltan ugyanigy megvan, pl.: "Kerek ez a zsemlye" zárósorában is.

Az A-sorokban két nagy csoport különül el, igaz csak egy hangmagasság révén. Az átlagban, a többségi 40 %-ban /18 változat/ e sorok 7. hangja LA-fok /6.fok, mixolid-szeptim/, ez elvben lehetne mixolid-szekszt is. A népi változatok 33 %-ában /15 változat/ és a Kájoni-változatban az A-sorok 7.hangja TÁ-fok/mixolid-szeptim/.

Míg az átlag csoport nem kötődik tájhoz, addig a TÁ-s változatok Közép-Északra tömörülnek, kis-közép-dli nyulvánnyal. A fennmaradó 27 % /12 változat/ I-II. dallamsora nem egységes; egymástól épp úgy különböznek, mint a két nagy csoportól.

A Magyar Népzene Tára anyagában eddig nem sok somogyi anyag szerepelhetett /az alaposabb kutatás hiánya miatt/. Ezek után vizsgáljuk meg az újabban előkerült somogyi énekek néhány változatát; először Szücsné és leánya Kintlerné előadásában.

Az I-II. dallamsor 7. hangja a népi változatok többségével /az említett 40 %-kal/ egyező 6. fok, azaz LÁ-szolmizációs hang/ egyenhangnemben leírva "e"/. A III. dallamsor viszont egyedülálló, csak egy pátrói változat hasonlít hozzá, az is félig. Így ez nagyon is újszerű változat. Ráadásul ez is meg a pátrói is, ügyes dallamlépésekkel kerül el a gépies/idegenszerű, műzenei/ szekvenciázást; egészséges népi dallamészjárással, alkotókészséggel variálják körül a melódia alapvonásait.

Emiatt a IV. sor D-tartalmu. Szerkezete az alábbi képletű:

- /A A B+c D / vagy: /A A b+d C/ -

↑
eredeti az I. pt on van.

Második énekünk dallamát a Szolnok megyéből Szántódmosra került Szelei Balázsnétól az alábbiak szerint közöljük.

A dallam első két sorának 7. hangja a ritkább, de érdekesebb-megb 7. fok, azaz TÁ-szolnizációs hang /egyhangnemben írva kétvonalas $\underline{f}^{\prime\prime}$ /. Ugyanílyen a Kájoni egyetlen történeti változata és tizenöt népi változat is, melyek egy kivételével Palóc-földiek: Hont, Nógrád, Heves, Észak-Pest, -egy változat pedig az észak-bácskai Rémről való.

A dallam III. sorának felépítése igen közel áll a felvidéki és Csongrád megyei változatokéhoz, némelyikkel pontosan egyezik is. /A Nyitra, Bars, Hont, Nógrád, Heves megyei változatok területe kibővül egy-egy Moson megyei, illetve jászsági adattal, a csongrádiak pedig egy bácskaival./ Ritkaság ebben a dallamban a duplarefrén: a dallamsor ismétlésére folytatódik a szövegrefrén.

Egészét tekintve e dalam új változat a Népzene Tára-belihez képest. Szerkezete az alábbi képletet mutatja:

eredeti Metka 2 I. vld-on

Az alant közölt két Katekizmusi ének egymáshoz elég közeli változat, bár némelyik ütempárjuk más-más magasságban épül a teljes szerkezetbe /mint azt a képlet vázlatából is láthatjuk/. Ilyenformán nem utánezatai, hanem rokoni egymásnak. Ugyanakkor mindkettő nagyon is újszerű változat a Népzene Tára-beliéhez képest /ahol is 27 változat van/.

Szerkezetük felépítése:

	Kérdés-dallam		Felelet-dallam
Szücsné és leánya együttesen.	/4 -soros zárt strófa de egy dallamsor még épp egy ütempár/ A A ³ A ² A _v	változó rész., /2-12-ig/	Refrén /4-v 5 soros strófa a B-sor tripodikus/ A ³ A ² A A ³ B
Fölgyesné-féle vált.	A A A ³ C	A	A ³ A ² A B

A kérdés-dallamnak távolabbi változatai vannak Baranya, Veszprém, Vas és Dél-Pest /Észak-Solt/ megyékből. A felelet-dallamhoz közel áll egy-egy baranyai és dél-pesti/észak-solti/ változat, távolabbi rokon egy-egy veszprémi, vasi, valamint a tapsonyi változat. A karádi dallam nem tekinthető változatnak, hanem más típus.

Ennek a két dallamnak ütempár-alapmotívuma, azaz A-sora emlékeztet a Mennyből az angyal... ütempár-motívumára /ahol szintén A-sor a karácsonyi ének szerkezetében/. Távolabbról több idegenszerű és műdalszerű dallamára is emlékeztet /pl. A gunárom elvezett..., vagy a német Hétlépeses kezdőmotívumára/. A felelet-dallamban erős

gregorián-hatás is érződik. Az egyiknek a felelet-dallamában a változó rész gyakran recitáló jellegű, a másik ott is szabályos 2/4-es Giusto marad. /A Népzene Társasági, más motívum-tartalmu dallamokban ugyan gyakrabban a Giusto-változó rész, de azok más, messzebb vidékről való, s zeneileg sem mind közeli rokonok /egyelőre kevés dallam állt rendelkezésre ahhoz, hogy sajátos törvényszerűség, felelős megfogalmazás legyen megállapítható/.

A zenei példák bemutatásai után mintegy zárszóként emlitem még meg, hogy a Messias iam venit-Kánai menyegző ének kutatása során több kutató-gyűjtő megtalálta az ének-különösen első sorának- dallamváltozatait. Nemcsak a szintén ismert Nyul-énekére gondolunk, avagy a mildalos hatású Elmegyünk az utra kapitány uram kezdetűdalra. Ehhez Somogyban is találtunk jelentős dallamfrázisokat, amelyek elemzésére felhívom a zenefolkloristák figyelmét. A Lepus intra sata quiescit dallamának első sorát szinte azonosan leltük meg ádándi adatközlőnk Horváth Ferencné /1910/ Zalából hozott regösénekének alábbi soraihoz énekelt énekanyagában:

"Adjjon az Uristen ennek a gazdának két kis ökröt... Az ekefogónak aranyigaszegét... Az ökörhajtónak arany-ostor-nyelet..." stb. .. Ugyancsak hasonló dallamazonosságot találtam a Csordapásztorok címen ismert egyik karácsonyi ének-kántálóban is, valamint a holládi Marton Ferenc /1900/ betlehemező énekének alábbi szakaszai szerint: "Te kismadárkák szájjatok ide, /Itt fekszik a Jézus jászolba téve, /Fülemile, stiglice, /Kanári, szüzecke, /Szóljatok ékessen... /Hallod-e te Lackó mi a dolgod? Mellet a mennyei atya mondott, Hol született legyen, Betlehemben...stb. Lehetne tovább sorolni egyéb népdalgyűjtésünk más műfajaiban talált dallamhasonlóságok sorát, de úgy véljük ez is elegendő annakbizonyítására - amit többek között Seprődi, Domokos Péter stb. is kimondottak-, hogy ez a dallamféleség már Kájoni korában népszerű kancionálé és népi dallam volt; nyugodtan feltételezhetjük azt is, hogy e dallamnak valamilyen változata már Kájoni előtti időben is kedvelt

formula lehetett /gondolunk itt a középkori dallamanyag bizonyos frázisaira, vagy akár Tinódi históriás énekeinek némely változatára is. Zenetörténészeink erre bizonyos fokig már utalnak is. Mi annyit tennénk még hozzá, hogy az említett dallam egynémely változata a nép körében is közkedvelt ének, illetve szórakozási alkalmat is szolgáló nóta lehetett /mint ahogy mai is előfordul a különböző műfajokhoz csatlakozva, sokféle szokáshoz kötődő írott és folklórisztikai anyagban egyaránt/

Érdemes a vizsgálatra a már említett egyéb műfajokban meglelt zenei képlet, illetve dallam, mint pl. a "Te kis-madárkák" kezdetű karácsonyi ének is. Különös figyelmet érdemel a tanulmányunk befejezésekor meglelt pogányszentpéteri dallam; mindkettő kottáját mellékeltek közöljük, hasonlóan Vikár László gyűjtötte dallamot is.

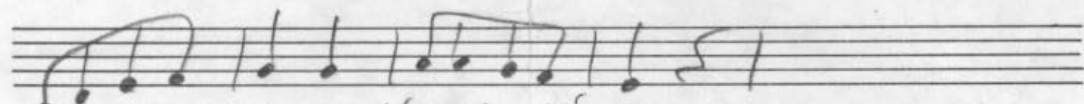
185-85

Tempo giusto

GG=100 ♩

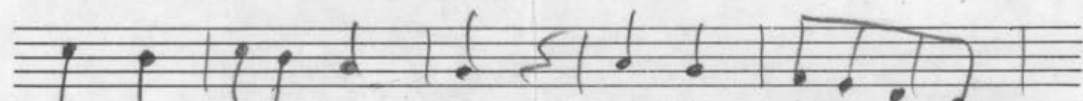
Te kis ma-dár-kák száj-ja-tok i-de

itt fekszik a Jézus já-szojba té-re

Fü-le-mü-le, stig-li-ce, Ka-ná-ri, szü-zecs-ke

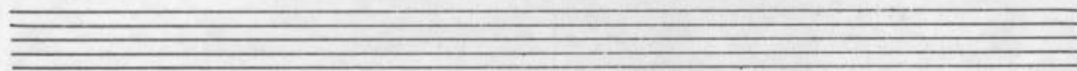
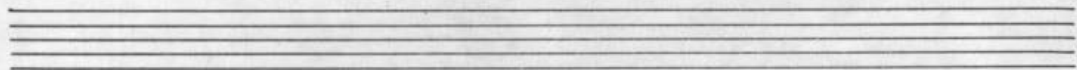
szól-ja - tok éde - sen , a kis Jé-zus-ka-nak

szól-ja - tok éde - sen , szól-ja - tok é - des en

gyűjtötte: Együd

Legjegyzte: Otsvai

Tempo giusto, ♩ = ca 120

Bursák - (Futurán) Balog Lajos és felesége

("Kérdés")

1) —————

- (1) mi az az egy?
- (2) mi az a két-tő?
- (3) mi az a há-rom?
- (4) mi az a négy?
- (5) mi az az öt?
- (6) mi az a hat?
- (7) mi az a hét?
- (8) mi az a nyolc?
- (9) mi az a ki-lenc?
- (10) mi az a tíz?
- (11) mi a tizen-egy?
- (12) mi a tizenket-tő?

("Felelet")

Az 1. kérdés után csak az 1. felelet hangzik el, a 2. kérdés után a 2. felelet meg az 1.; minden további kérdés után a megfelelő számú felelettel kezdve salamenyzi előző is, folyó számsorrendben. A 12. kérdés után hangzik el a teljes felelet.

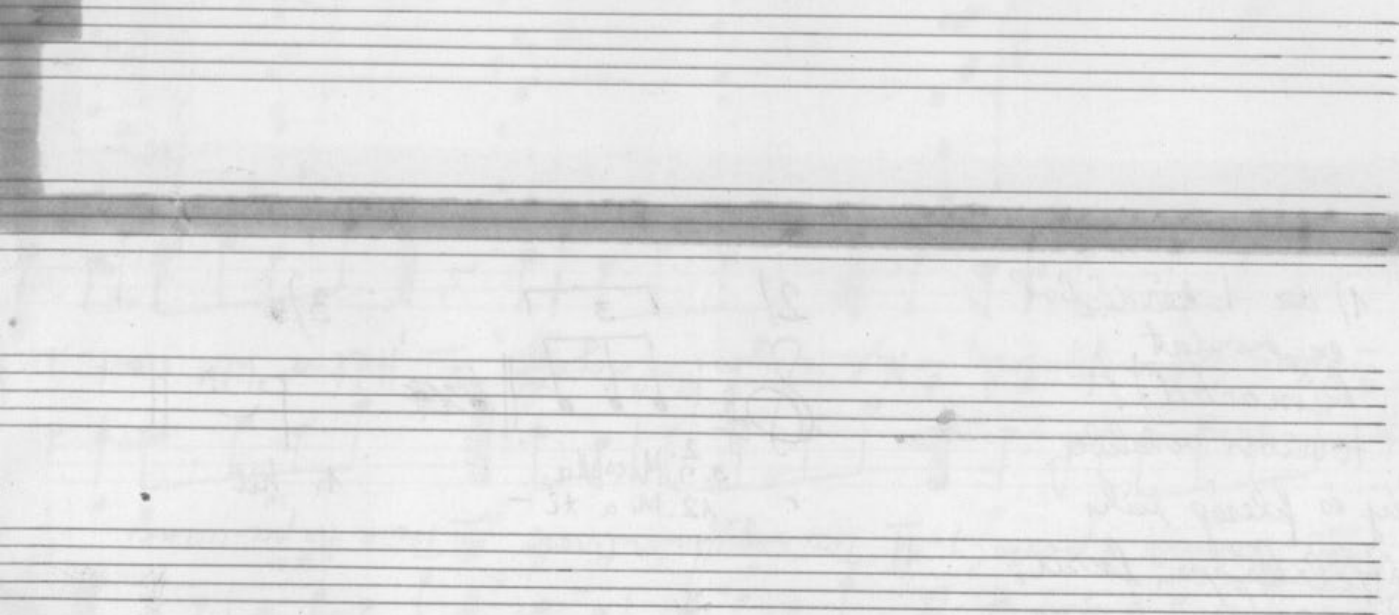
(1) az 1. kérdésből az mondat kimarad. A további versszakban feij és feleség néha kétfeleképpen kezd, melykösben találkoznak.

2)

3)

Bukovits Hilda: 48-as 177: n. 34. II. 29. } Sem. Tarr. Nádolat. (81-got ványjün-öt)
Kis Béldud: Dimitrov n. 19/a. III. 3. } 14-120. (14-091).

10

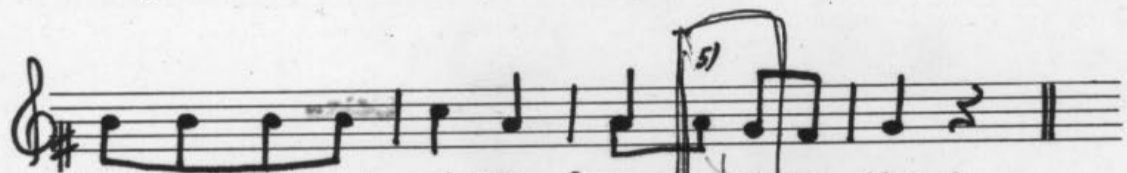

Tempo giusto, ♩ = cca 116-124
 ("Kérdés,")

Tölgyes
 KAPOSVÁR

1-12. Mégis arra kér-lek, édes jó ba - rá - tom,

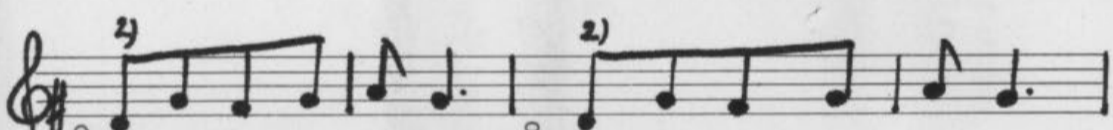
Mondd még té azt né-kém, hogy mi az éggy?
 hogy mi a ket-tő?
 hogy mi a há-rom?
 hogy mi a négy?
 hogy mi az öt?
 hogy mi a hat?
 hogy mi a nyolc?
 hogy mi a ki-lenc?
 hogy mi a tiz?
 3/—
 hogy mi a tizén-égy?
 3/— 4/—
 hogy mi a tizénket-tő?

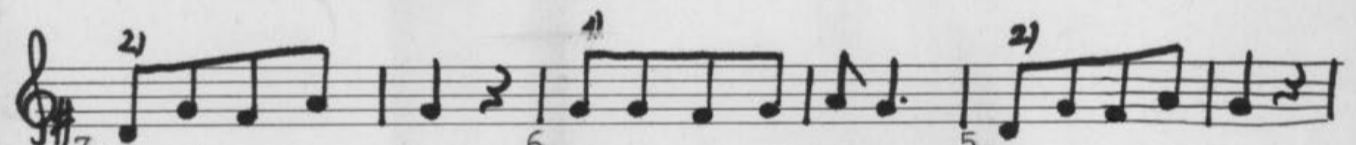
("Felelet,")

12. Tizénkét a-pos-tol, 11. Tizénégy pró-fé-ta, 10. Tiz a tizpa-rancs,

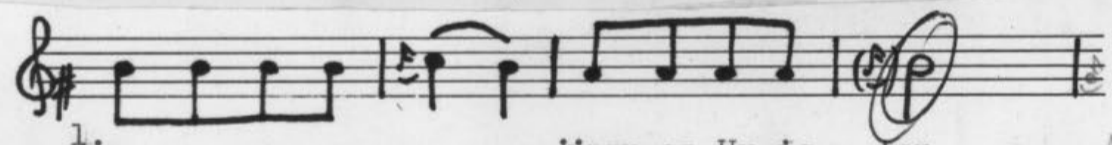
9. Kilenc angya-li kar, 8. Nyolc a nyolc bol-do-gok,

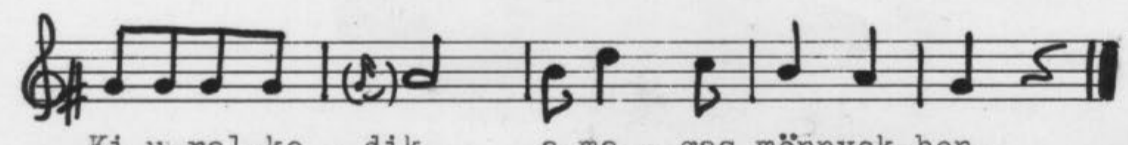
7. Hét a hét szent-ség, 6. Hat a hat kő-vö-dör, 5. Öt az ötpa-rancs,

4. Négy é-vangē-lis-ta, 3. Három pátri-ár-ka, 2. Mózes kőtáb-lá-ja,

1. Eggy az i-gaz hit, égy az Ur-is - ten,

Ki u-ral-ko - dik a ma - gas mēnnyek-ben.

Az 1. kérdés után csak az 1. felelet hangzik el, a 2. kérdés után a 2. felelet és az 1.; minden további kérdés után a megfelelő számú felelettől kezdve valamennyi előző is, fogyó számsorrendben. A 12. kérdés után hangzik el a teljes felelet.

1/ rendszertelen variáns: 2/ rendszertelen variáns:

11-12. hogy mi a 12. tizénket-9. mi

Együd,

/a dallamot/ lejegyezte: Olsvai

Tölgyes Zoltánné (1932)
 Buvarkutas

Zabariáné dallama 99%-ban
errel egészre (~~az~~ ~~általános~~ ~~hajtás~~
~~hangok~~ nélkül ekkor 2.-es és
az utolsó 5. hang mindig kétrészes-d).

Kondorné dallama is igen közel
által elhez (össen ekkor ~~általános~~
hajtásokat és az "örökös" 3. hangja
mindig kétrészes-d).

"Édesapámhoz hasonlóan. Ha voltak tizenketten, akik kimentek a príncipe, ott álltak elmondta a 12 apostol, de visszafele. Egy kétszerett, de mindig máské. Köllen egy-egyét itak."

Kérdés:

Karaid / Somogy /
 Simon Jánosné
 Kovácsné Katalin (70)
 Pp. Vikar L. 1955. II.

Mondd meg énnékem, édes jó ba-rátom, mi légen a tizen - ketto ? tizeneegy? tiz ?

kilenc? nyolc? hét? hat? öt? négy? három? ketto? egy?

Felelet:

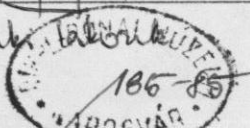
Volt az Uristennek tizenket a - postola, tizeneegy öre - i, tiz pasancsolatja, kilenc kar angaja,

nyolc boldosa - ga, hét szentse - ge, hat prófeta - ja, öt ér - zékenysége, négy evangelistája,

három személye, szent háromsa - ga, Móyses köztáblája, egy a körösztég, egy az igaz hit,

egy az Uris - ten, aki lakozik a magas mennyégben.

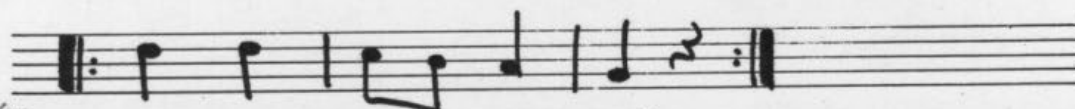
* (2) A 2. kérdésre a feleletben innen kezd
 ** (3) A 3. " " " " "
 *** (4) A 4. " " " " "

Tempo giusto

... úgy megszergették Magdolnát, mind elhányt a topánját

REFRÉN

Ká - nán menyek-ző - be,
a nagy vendég-ség - be.

/ennyire emlékezett, hogy
gyermekkorában hallotta
Mátraverevély-Szentkúton/

Szalai Balázné, Pintér Anna
1918, /Jászberény/Szántódsonos -

Együd,
-fa dallamot/ lejegyezte Olsvai

~~/jászberényi születésű Széleiné-hoz/~~

A dallam I-II.sorának hetedik hangja a ritkább, de érdekesebb-
-szebb 7.fok, azaz: TÁ -szolmizációs hang /egyenhangnemben leírva
kétvonalas f^o/. Ugyanilyen KÁJONI egyetlen történeti változata
és 15 népi változat is, melyek egy kivételével Palóc-földiek:
Hont, Nógrád, Heves és Északpest /Galgavölgy/ megyéből valók;
egy változat az északbácskai Rémről van /talán palóc település?/

A dallam III.sorának felépítése igen közel áll a felvidéki
és csongrádmegyei változatokéhoz, némelyikkel pontosan egyezik
is. /A Nyitra-Bars-Hont-Nógrád-Heves megyei változatok területe
kibővül egy-egy Moson-megyei ill. jászszági adattal, a csongrádiak
pedig egy bácskaival/

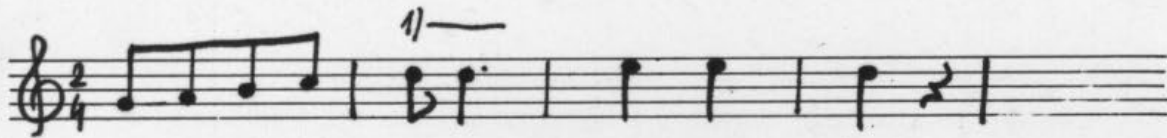
Ritkaság a duplanelőírás: a dallamot ismétlésére folytatódik a rögzítés.
Egészében véve e dallam új változat a Népzene Tára-beliekhez
képest.

Szerkelet: AA b³ + b₁ || C: ||

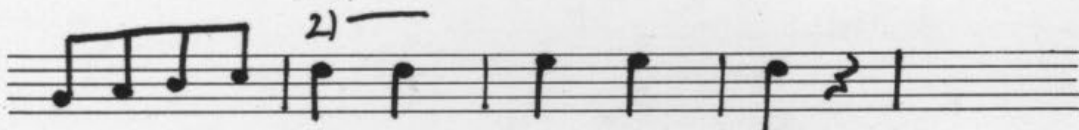

Tempo giusto, ♩ = cca 108-112

Tölgyesné-félcének

1. Az i-gaz Mes-siás már el - jött

Sokféle cso-dá - kat már itt tett

A vizet is borrá tette, a násznépet vendégelte

REFRÉN

Kán - na mennyeg-ző - ben.

2. Nagy lakodalmat ők kezdének
Jézust is meghívják vendégnek
Őt követik tanítványi
mind a tyukat ő fiai.

6. A szolgák frissen intézkednek
Kudból had vödört megtöltenek
Jézus borrá változtatta,
első csodáját mutatta

3. Az első tál ételt fölhozták
Jézust peddig azzal kínálták
Tetszett mindénben az étel,
de a borba volt a vétel
/SIC/

7. A bort adták násznagy kezében
Hogy adja ja vendég elében /SIC/
Násznagy a bort megkóstolá,
mindjárt vőlegényt szólíttá

4. Jézus anyja, hogy ezt meglátta
Fogyatkozásukat megszánta,
Fiam, mondja, borunk nincsen,
azért semmi kedvünk nincsen

8. Minden ember, úgymond, elsőben
Jó bort ad a vendég elében /SIC/
De te' eddig a jót tartád,
és az alábbvalót adád

5. Jézus, hogy igazságot ténne
Anyja kérésére meglénne
Parancsolá meríteni,
kutból hat vödört tölteni

1/	♩	♩		2/	♩	♩	
	3. é - telt				4. -sukat		
	5. -gaz-sá-						
	7. nász-nagy						
	8. úgy-mond						

me' Tölgyes István (1932) me' Bussard

Együd,
/a dallamot/ lejegyezte: Olsvai

/egy asszony nyolcversszakos változatához/

Az I-II. dallamsor 7. hangja a népi változatok többségével
- 40%-ával - egyező 6. fok, azaz LÁ-szolmizációs hang
/egyenhangnemen leírva kétvonalas e''/. X

E dallam III. sorá^{hoz}nak egy-egy zalai és vasi /őrségi/
változat áll közel, de egyik sem egyezik vele pontosan. Így
ez a dallam új változat a Népzene Tára-beliekhez képest.

Szerkezete:

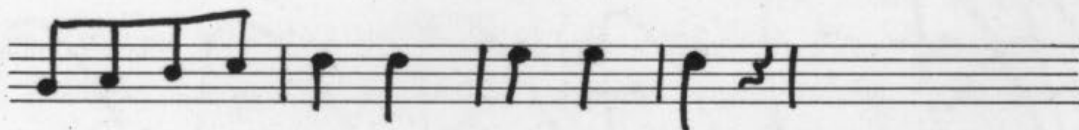
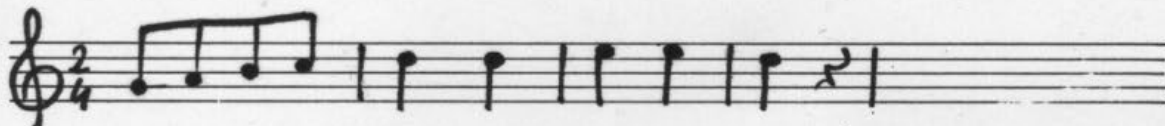
AAb³+b,C.

99-100% ban
(Aronos dallam ~~szól~~ Zakariásé,
Balogné) dallamával.
(és Kondorné)

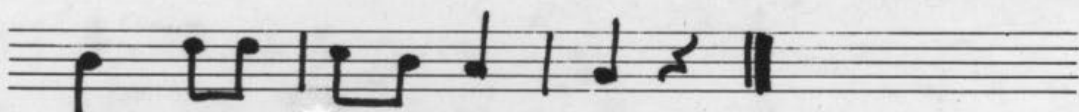
↓
Jézus öreganyja Szent Anna
mondja a julemnek, leadd halja
Olyant nyert a Magdolna
a poharat is föbrüzt
Kauai mélyezőbe.

Tempo giusto, ♩ = cca 90-92

Szűcsné és leánya, Andocs

/1./Násznagy mondá: borunk nincsen, azért s'émmi kedvünk nincsen

REFRÉN

Kán - na-i mēnyeg-ző - be.

2.Hat kővödröt vízzel megtöltének
- - - / nincs II.sor / - - - -

Jézus borra változtatja,
első csodáját mutatja

3.Mindēn embēr, úgymond, elsőbe

Jó bort ad a vendég elébe

De te a jót föl tartottad,
és az alábbvalót adtad

2.-zel még- 2.-tatja 3.-tad

*Szűcs Jánosné/1913/, leánya Ujtel Vencéné/1941/
Andocs, 1978.*

Egyűd,
Ja dallamot lejegyezte: Olsvai

/két asszony alig-háromversszakos változatához/:

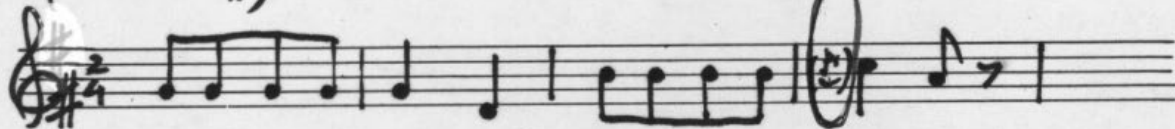
Az I-II. dallam ^{Sor} 7. hangja a népi változatok többségével
- 40 %-ával - egyező 6. fok, azaz LÁ -szolmizációs hang
/egyenhangnemben leírva kétvonalas e^{II}/.

a III. dallamsor viszont egyedülálló: csak egy pátrói
változat hasonlít hozzá, az is félig. A többi 44 Népzene Tára-beli
dallam III. sorától eltér. Így ez nagyon is újszerű változat.
Ráadásul ez is, meg a pátrói is egyes dallamlépésekkel kerül
el a gépies /idegenszerű, ill. műzenei szellemű/ szekvenciázást;
egészes népi dallam-észjárással variálják körül a melódia
alpvonalát. (Emiatt a II. sor D-tartalmú.)

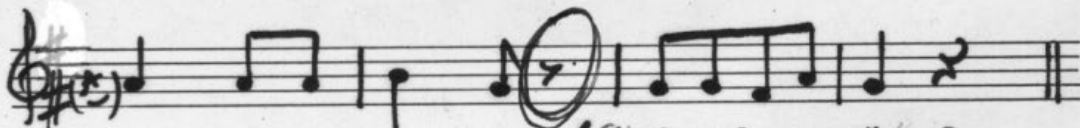
Szerkezete: AA b+c D (avagy AAb+dC). *Olson*

Tempo giusto, ♩ = cca 100-110

("Kérdés")

1-8. Édes jó-ba-rá - tom, mégis ar-ra kér-lek,
9-12. Mégis ar-ra kér - lek, édes jó-ba - rá-tom,

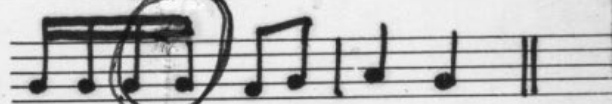

/1-12./ Mondd még azt né - kém,

- (1) micsoda az éggy?
- (4) " a négy?
- (5) " az öt?
- (6) " a hat?
- (7) " a hét?
- (8) " a nyolc?
- (10) " a tíz?
- (11) mi a tizén-éggy?

- (2) micsoda a ket-tő?
- (3) " " há - rom?
- (9) " " kilenc?

(12) micsoda ja tizén-ket-tő?

("Felelet")

[Giusto]

(1-12) Éggy az i - gaz hit, éggy a ké - részt-ség,

éggy az Ur-is - ten, ki u-ral-ko - dik.

Tempo I.
Giusto

a ma - gos mēnyek - ben.

185-85

10r

74/6 *poco parlando* 2

V: *poco parlando*

2. Mózes kő-táb-láj - ja, || 3. Há-rom a három pátri-ár - ka, ||

poco parlando *poco parlando*

4. Négy a négy é-vangé-lis-ta, || 5. Öt az öt érzé-kénység, ||

Parlando, poco recitativo

6. Hat a hat kő-vödör Galilë-á - ba, || 7. Hét a hét szentség, ||

Poco recitativo

8. Nyolc a nyolc bol-dog-ság, || 9. Kilenc a kilenc kar an-gyal, ||

Parlando *Parlando*

10. Tíz a tízparan-cso-lat, || 11. Tizénegy a tizénegy szüz, ||

Parlando, poco recitativo *

12. Tizenkettő a tizenkét a-pos-tol,

A V jelnél minden további versszakban előbb a az illető számra vonatkozó feleletet éneklik, utána hozzáéneklük az egy-gyel kezdődő refrént.

* a két asszony kétféleképpen énekli.

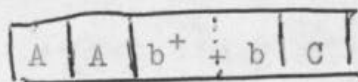

Értesítés (1913)
Szűcsné és Ledanya Kintlen Vencő (1941)
Andocs, 1978.

Együd,

/a dallamot/ lejegyezte: Olsvai

A szövegelemzés és az összehasonlitások után áttérünk néhány változatunk dallamának bemutatására Olsvai Imre értékelése és lejegyzése szerint. Először a Népzene Tára-beli Kánai menyegző énekek jellemzőit adjuk az alábbi zenei képlet szerint:

A dallam I-II.sora ugyanaz, kétszer/ A A /.

A III.sor szintén négyütemes, de zenei felépítésénél, valamint szövegének rimelésénél ~~figye~~ kettős sornak tekinthető. A két-két ütem vázlatos összefüggéseket mutat az ismétléstől a variált ismétlésen át és variált szekvenciázáson át a pontos szekvenciázásig. Sőt, erős a hajlam az ütemenkénti emelkedő szekundszekvenciázásra is/pontosan vagy variáltan/. Így a III.sor képletei sokfélék lehetnek, pl. b + b, vagy: b + b_v, vagy: b³ + b, vagy: b² + b, ritkábban: b + c is, /de a ritmus ebben is azonos/.

A IV.sor jellemzően háromütemű zárófordulat: C, amely sok-sok idegenszerű és müdalszerű pontosan vagy alig variáltan ugyanígy megvan, pl.: "Kerek ez a zsemlye" zárósóra ^{romszóval kezdés;} ~~banis~~ ^{banis}.

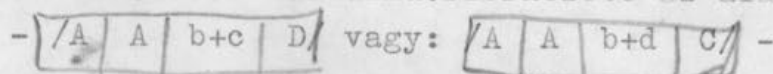
Az A-sorokban két nagy csoport különül el, igaz csak egy hangmagasság révén. Az átlagban, a többségi 40 %-ban /18 változat/ e sorok 7.hangja LÁ-fok/6.fok, mixolid-szeptim/, ez elvben lehetne mixolid-szekszt is. A népi változatok 33 %-ában /15 változat/ és a Kájoni-változatban az A-sorok 7.hangja TÁ-fok/mixolid-szeptim/.

Míg az átlag csoport nem kötődik tájhoz, addig a TÁ-s változatok Közép-Északra tömörülnek, kis-közép-déli nyulvánnyal. A fennmaradó 27 % /12 változat/ I-II. dallamsora nem egységes; egymástól épp úgy különböznek, mint a két nagy csoporttól.

A Magyar Népzene Tára anyagában eddigelé nem sok somogyi anyag szerepelhetett /az alaposabb kutatás hiánya miatt/.

Ezek után vizsgáljuk meg az újabban előkerült somogyi énekek néhány változatát; először Csücsné és leánya Kintlerné előadásában.

Az I-II.dallamsor 7.hangja a népi változatok többségével /az említett 40 %-al/ egyező 6.fok, azaz LÁ-szolmizációs hang/egyenhangnemben leírva "e"/. A III.dallamsor viszont egyedülálló, csak egy pátrói változat hasonlít hozzá, az is félig. Így ez ^{nagyon} ~~is~~ is újszerű változat. Ráadásul ez is meg a pátrói is, egyes dallamlépésekkel kerüli el a gépies/idegenszerű, müzenei/szekvenciázást; egészséges népi dallamészjárással, alkotókészséggel variálják körül a melódia alapvonalait. Emiatt a IV.sor D-tartalmu. Szerkezete az alábbi képletü:

Második énekünk dallamát a Szolnok megyéből Szántódsomosra került Szelei Balázsnétól az alábbiak szerint közöljük.

A dallam első két sorának 7. hangja a ritkább,de érdekesebb-szebb 7. fok,azaz TÁ-szolmizációs hang/egyhangnemben írva kétvonalas f"/. Ugyanilyen^a Kájoni egyetlen történeti változata és tizenöt népi változat is,melyek egy kivételével Palóc-földiek: Hont,Nógrád,Heves,Észak~~P~~est,-egy változat pedig az észak-bácskai Rémről való.

A dallam III. sorának felépítése igen közel áll a felvidéki és Csongrád megyei változatokéhoz,némelyikkel pontosan egyezik is. /A Nyitra,Bars,Hont,Nógrád,Heves megyei változatok területei kibővül egy-egy Moson megyei,illetve jászsági adattal,a csongrádiak pedig egy bácskaival/

Ritkaság ebben a dallamban a duplarefrén:a dallamsor ismétlésére folytatódik a szövegrefrén.

Egészét tekintve e dallam új változat a Népzene Tára-belihez képest.

Szerkezete az akábbi képletet mutatja:

A következő Kánai énekünket Tölgyes Istvánné énekelte Buzsákon.

Az I-II. dallamsor 7. hangja a népi változatok többségével egyező 6. fok, azaz LA-szolmizációs hang/egyenhangnemben leírva kétvonalas "re"/.

E dallam III. sorához egy-egy zalai és vasi/Őrségi/ változat áll közel, de egyik sem egyezik vele pontosan. Így, ez a dallam új változat a Magyar Népzene Tára-belihez képest.)

(Szerkezeti képletét az alábbiakban adjuk:)

(68/a ide jöhet)

Az alant közölt két Katekizmusi ének egymáshoz elég közel, bár némelyik ütempárjuk más-más magasságban épül a teljes szerkezetbe/mint az a képlet vázlatából is láthatjuk/. Ilyenformán nem utánzatai, hanem rokonai egymásnak. Uganakkor mindkettő nagyon is új-szerű változat a Népzene Tára-beliekhez képest/ahol is 27 vált.van/.

Szerkezetük felépítése:

	Kérdés-dallam	változó rész,	Felelet-dallam
Szücsné és leánya együttesen.	/4-soros zárt strófa, de egy dallamsor még épp egy ütempár/	/2-12-ig/	Refrén /4- ^v 5 soros strófa, a B-sor tripodikus/
Tölgyesné-féle vált.	A A ³ A ² A _v	A	A ³ A ² A A ³ B
	A A A ³ C	A	A ³ A ² A B

A kérdés-dallamnak távolabbi változatai vannak Baranya, Veszprém, Vas és Dél-Pest/Észak-Solt/ megyékből. A felelet-dallamhoz közel áll egy-egy baranyai és dél-pesti/észak-solti/ változat, távolabbi rokon egy-egy veszprémi, vasi, valamint a tapsonyi változat. A karádi dallam nem tekinthető változatnak, hanem más típus.

Ennek ^{két} dallamnak ütempár-alapmotivuma, azaz A-sora emlékeztet a Mennyből az angyal.. ütempár-motivumára/ahol szintén A-sor a karácsonyi ének szerkezetében/. Távolabbról több idengesszerű és müdal-szerű dallamra is emlékeztet/pl. A gunáron ^{mel}veszett..., vagy a német Hétlépeses kezdőmotivumára/. A felelet-dallamban erős gregorián-hatás is érződik. Az egyiknek a felelet-dallamában a változó rész gyakran recitáló jellegű, a másik ott is szabályos 2/4-es Giusto marad./A NépzeneTára-beli, más motivum-tartalmu dallamokban ugyan gyakrabba Guisto-változórész, de azok más, messzebb vidékről valók, s zeneileg sem mind közeli rokonok/egyelőre kevés dallam állt rendelkezésre ahhoz, hogy sajátos törvényszerűség, felelős megfogalmazás legyen megállapítható/.

/ez után idejön majd a két énektípus kottája, s szövege/

70/a ide jöhet? -

Ugyancsak a buzásaki Tölgyesné énekelt Atekezimusi ének nyomán rögzítettem magnóra még több énekestől/Zakariásné, Kondorné stb/.

Zakariásné dallama majden, pontosan egyezik hajlítások nélkül, és az utolsó előtti 5. hang mindig kétvonalas d".

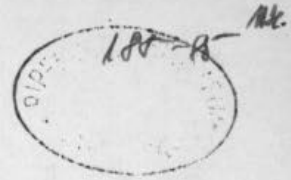
Kondorné dallama is igen közel áll ehhez/és ő sem énekli hajlításokkal és az "Urísten" 3. hangja mindig kétvonalas d".

$$A A b^3 + b_V :G:$$

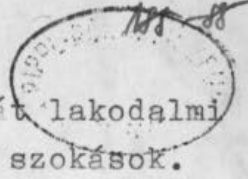
A zenei példák bemutatásai után mintegy zárszóként emlitem még meg, hogy a Messias iam venit-Kánai menyegző ének kutatása során több kutató-gyűjtő megtalálta az ének-különösen első sorának- dallamváltozatait. Nemcsak a szintén ismert Nyul-énekére gondolunk, avagy a műdalos hatású Elmegyünk az utra kapitány uram kezdetű dalra, ~~amely~~ hanem Somogyban is találtunk jelentős dallamfrázisokat, amelyek elemzésére felhívom a zenefolkloristák figyelmét. A Lepus intra sata quiescit dallamának első sorát szinte azonosan ~~találtuk~~ megtaláltuk meg ádándi adatközlőnk Horváth Ferencné/910. Zalából hozott regösénekének alábbi soraihoz énekelt énekanyagában:

"Adjon az Uristen ennek a gazdának két kis ökröt....Az ekefogónak arany-igaszegyet...Az ökörhajtónak arany-ostor nyelet...stb.. Ugyancsak ^{hasonló} azonos dallamazonosságot találtam a Gyordapásztorok címen ismert egyik karácsonyi ének-kántálóban is, valamint a holládi Marton Ferenc/1900/ betlehemező énekének alábbi szakaszai szerint: "Te kismadárkák szájjatok ide, /Itt fekszik a Jézus jászolba téve, /Fülemüle, stiglice, /Kánári, szüzezske, /Szóljatok ékessen... /Hállod-e te Lackó, mi a dolgod?" ellet a mennyei atya mondott, Hol született légyen, Betlehemben... /stb. Lehetne tovább sorolni egyéb népdalgyűjtésünk más műfajaiban talált dallamhasonlóságok sorát, de úgy véljük ez is elegendő annak bizonyítására- amit többek között Seprődi, Domokos Péter stb. is kimondottak-, hogy ez a dallamféleség már Kájoni korában népszerű kancionálé és népi dallam volt; nyugodtan feltételezhetjük azt is, hogy e dallamnak valamilyen változata már Kájoni előtti időben is kedvelt formula lehetett/gondolunk itt a középkori dallamanyag bizonyos frázisaira, vagy akár Tinódi históriás énekeinek némely változatára is. Zenetörténészeink erre bizonyos fokig már utalnak is. Mi annyit tennénk még hozzá, hogy az említett dallam egynémely változata a nép körében is közkedvelt ének, illetve szó-rakozási alkalmat is szolgáló nóta lehetett/mint ahogy mai is előfordul a ~~különböző~~ különböző műfajokhoz csatlakozva, sokféle szokáshoz kötődő irott és folklorisztikai anyagban egyaránt/

Jegyzetek

- 1.Scheiber S.,Mikszáth Kálmán és a keleti folklóre 1940.
- 2.Taylor,Hwb.d.dt. Märchens II.,172.In:Scheiber im.lo.
- 3.Heller B.,IMIT Évkönyv 1938,41. In:Scheiber im.lo. és Heller B.,Echod mi jaudea és a Katekizmusi ének III.fejezet/Külön lenyomat,1938/.
- 4.Migne,Patrologiae Cursus Completus.S.Prima L.769-772. és A.Scheiber, Texte aus der Genisa 1973,321-324./Acta Or.Hung.1973./
- 5.Ethn 1940,250-252./Heller B.,Még néhány szó a Katekizmusi énekről/
- 6.Ethn 1939,111-134./Berez Nagy J.,A Katekizmusi ének és a néphagyomány számszimbolikája/
- 7.Bolte,Eine geistliche Auslegung des Kartenspiels XI.1901,376-406,és u.ő.1903,84-88.
- 8.Taylor,Ehod mi jodea Hwb.d.dt. M.II.,171-179.
- 9.Náray Gy.,Lyra coelestis. Tyrnaviae.MDCXCV,6-8./Cantio pro pueris quandam quasi Catechesim in se complectens/
- 10.Ethn-Népelet 1937,465-468./Volly I.,Katekizmusi ének/
- 11.Bálint S.,Népünk ünnepei 1938,71-72.
- 12.MNT III/A 1955,561-585.
- 13.J.C.Wagenseil,Belehrung der Jüdisch-Teutschen Red-und Schreibart Koenigsberg.MDCXCIX,97.
- 14.Heller im.38.
- 15.G.F.Pijper,Het boek der duizend vragen Leiden.1924,In:Scheiber im.
- 16.S.van Ronke,Malay Tales about conversion of Jews and Christians to Muhammedanism.Acta Or. X.1931,62-66.,In:Scheiber im.
- 17.A.Scheiber, im.322.
- 18.Ethn. Mitteilungen aus Ung.VI-VIII.Heft. 1891/92,189.,és Heller im.33.
- 19.Somogy néprajza I.,Együd Á.,Somogyi népköltészet 1975,391-393.sz.
- 20.Scheiber im. és LöW Immanuel és a zsidó néprajz 1947.,s egyéb tanulm.
- 21.Együd im.391./226.old/
- 22.Együd im.392.sz./267.old./
- 23.Seprődi János válogatott zenei írásai és népzenei gyűjtése.Bukarest 1974,212-214./Szerk.Almási István/.

24. Bálint S., Karácsony, husvét, pünkösd Bp. 1976, 168.
25. Ethn 1922, 60-64. / Szegedy R., Nyugatmagyarországi horvát lakodalmi szokások.
26. Nyelvőr 1875, 89. / Lócskay J., A Kánai menyegző/
27. Bálint im./a., 165 és 24.
28. Bálint im./b., 166.
29. Beszélgetések a bibliáról 1978, 267-279. / Szerk. Rapcsányi L./
30. Seprődi... im. 236-237, és MNT III/A, 518-569.
31. Seprődi... im., 234-239.
32. Ethn 1913, 104-113. / Sebestyén Gy., A vácz énekes gyűjtemény/
33. Ethn 1942, 173-202/196-197/. / Manga J., Adatok a nyugatpalóc házassági szokásokhoz/.
34. Ethn 1941, 139-140. 1. sz. / Manga J., A Kánai menyegző Nagycétényben/
35. Népünk és nyelvünk 1930, 54-56. / Viski K., A Kánai menyegző változata 1824-ből/.
36. Ethn 1946, 49-63. / Manga J., A Kánai menyegző változatai/; hivatkozással még lásd Szemennyei-Kapossy: Római katolikus egyházi énekek az isteni szolgálat összes ágaira. Eger 1887. I., 364.
37. Brüll, Hahjbücher für jüd. Geschichte und Literatur 1879. V., 97-98. idézi még Heller B., im. II. Echod mi joudea-ban.
38. A. Scheiber, im. 321.
39. Együd im. 393. sz. / 268-269. old. /
40. Polner Z., Föld szülte fáját / Szeged környéki ráolvasók és népi imádságok. Szeged. 1978, 72.
41. Ethn 1913, 98. / Filimon A., A Besztercze vidéki oláh ráolvasók/.
42. Ethn 1943, 252-253. / Juhász M., Adatok a Katekizmusi ének magyarországi történetéhez/.
43. Pongrácz Ester, Az évről és annak részeiről. - Arany Korona é. n., 3.
44. Lásd még: MNT im. / 361 / bevezető sorait és a Jegyzetek / 975-982 / forráskutatási adatait, műfajokat, kottákat.
45. Ethn 1961, 237-263. / Domokos P. P., Hajnal, hajnalnóta, hajnalozás/, és hivatkozással Ethn 1915, 131. / Jakubovich E., Éjjeli vigyázók éneke a XVIII. századból/.
46. Szomjas-Schiffert Gy., Hajnal vagyon, szép piros.. 1972.
47. Többek között 1. Együd im. 155-156.
48. Szomjas-Schiffert im. 15-65.
49. Bálint im./b., 172.
50. Rapcsányi im. 114.
51. Domokos P. P. kézirata és a NMI kiadásában megjelent tanulmánya.

Az egyes számok adatainak feloldása:

Hwb.d.dt.M. :Handwörterbuch des deutschen Märchens

MNT III/A:Magyar Népzene Tára III/A kötete 1955./Lakodalom 1./

Ethn Mitt. aus Ung:Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn

Irodalom

Bartók B.,A magyar népdal.Budapest,1924.

Zeitschrift des Vereins Volkskunde.1925/26. és 1901.XI.

Martti Haavio,Kettenmärchenstudien I.1929.ésII.1932.

A.Scheiber,Western Folklore 1950.XIII.

A.Scheiber,Midwest Folklore.1952.II. 1954.Iv./Indiana Univerity/

A.Scheiber,Isr.Wochenblatt.1965.LXV.

Scheiber S.,Folklór és tárgytörténet I-II.1977.

Magyar Nyelvőr.1947.LXXI.

S.Thompson, Motif-index of Folk-Literature.Helsinki,1935.V.

Berze Nagy J.,Baranyai magyar néphagyományok I.1940.

Magyar Nyelvőr.II.1873./Ruehietl M.,Régi pohárköszöntések/

Erdélyi Zs.,Hegyet hágék,lőtöt lépék,Bp.1976.

Bálin S.,Népünk imádságai.1937.

Az IMIT Évkönyvek sorozatai az 1910-1940-ig

Polner Zoltán,Föld szülte fáját/Szeged környéki ráolvasók és népi imádságok.Szeged.1978.

A Magyarság Néprajza IV./Szendrey Zs./

Bálint S.,Karácsony,hüsvét,pünkösöd.Bp.1976.2.kiadás.

Péter L.,Löw Immanuel és Kálmány Lajos barátsága.1947.

Jegyzetek

1. SCHEIBER S.: Mikszáth Kálmán és a keleti folklóre 1940.
2. TAYLOR .: Hwb.d.dt. Märchens II., 172.In: Scheiber im.10.
3. HELLER B.: IMIT Évkönyv 1938,41. In: Scheiber im.10.és
Heller B., Ehođ mi jaudea és a Katekizmusi
ének III.fejezet /Külön lenyomat, 1938/.
4. Migne, Patrologia $\text{\textcircled{R}}$ Cursus Completus. S. Prima L. 769-772.
és A. Scheiber, Texte aus der Genisa 1973, 321-324. /Acta
Or.Hung. 1973./
5. Ethn. 1940, 250-252. /Heller B., Még néhány szó a Kate-
kizmusi énekről/
6. Ethn. 1939, 111-134. /Berez Nagy J.: A Katekizmusi ének
és a néphagyomány számszimbolikája/
7. Bolte, Eine geistliche Auslegung des Kartenspiels XI.
1901, 376-406, és u.ő. 1903, 84-88.
8. Taylor, Ehođ mi jodea Hwb. d.dt. M.II., 171-179.
9. NARAY GY.: Lyra coelestis. Tyrnaviae. MDCXCV, 6-8.
/Cantio pro pueris quandam quasi Catechesim
in se complectens/
10. Ethn-Népelet 1937, 465-468. /Volly I.: Katekizmusi ének/
11. BALINT S.: Népünk ünnepei 1938, 72-72.
12. MNT III/A 1955, 561-585.
13. J.C.Wagenseil, Belehrung der Jüdisch-Teutschen Red-und
Schreibart Koenigsberg. MDCXCIX, 97.
14. Heller im.38.
15. G.F.Pijper, Het boek der duizend vragen Leiden. 1924,
In: Scheiber im.

16. S. van Ronke, Malay Tales about conversion of Jews and Shristians to Muhammedanism. Acta Or. X. 1931, 62-66., In: Scheiber im.
17. A. Scheiber , im. 322.
18. Ethn. Mitteilungen aus Ung. VI-VIII. Heft. 1891/92, 189., és Heller im. 33.
19. Somogy néprajza I., Együd Á.: Somogyi népköltészet 1975, 391-393.sz.
20. Scheiber im. és LöW Immánuel és a zsidó néprajz 1947., s egyéb tanulm.
21. Együd im. 391. /226.old/
22. Együd im. 392.sz. /267.old./
23. Sepródi János válogatott zenei írásai és népzenei gyűjtése. Bukarest 1974, 212-214. /Szerk.: Almási István/.
24. BÁLINT S.: Karácsony, husvét, pünkösöd Bp.1976.168.
25. Ethn. 1922, 60-64. /Szegedy R.: Nyugatmagyarország horvát lakodalmi szokások.
26. Nyelvőr 1875, 89. /Lócskay J.: A Kánai menyegző/
27. Bálint im. /a., 165 és 24.
28. Bálint im. /b., 166.
29. Beszélgetések a bibliáróll1978, 267-279. /Szerk. Kapcsányi L./
30. Sepródi ... im. 236-237, és MNT III/A, 518-569.
31. Sepródi ... im. , 234-239.
32. Ethn. 1913, 104-113./ Sebestyén Gy.: A vácz énekes gyűjtemény/
33. Ethn. 1942, 173-202./196-197/. Manga J.: Adatok a nyugat-palóc házassági szokásokhoz/.

185-85

34. Ethn. 1941, 139-140. 1.sz. /Manga J.: A Kánai menyegző Nagycétényben/
35. Népünk és nyelvünk 1930, 54-56. /Viski K.: A Kánai menyegző változata 1824-ből/.
36. Ethn. 1946, 49-63. /Manga J.: A Kánai menyegző változatai/;; hivatkozással még lásd Szemennyei-Kapossy: Római katolikus egyházi énekek az isteni szolgálat összes ágaira. Eger 1887. I., 364.
37. Brüll, Hahjbücher für jüd. Geschichte und Literatur 1879. V., 97-98. idézi még Heller B.: im. II. Echod mi joudea-ban.
38. A.Scheiber, im. 321.
39. Együd im. 393.sz. /268-269.old./
40. POLNER Z.: Föld szülte fáját /Szeged környéki ráolvasók és népi imádságok. Szeged, 1978. 72.
41. Ethn. 1913, 98./ Filimon A.: A Besztercze vidéki oláh ráolvasók/.
42. Ethn. 1943, 252-253. /Juhász M.: Adatok a ^Katekizmusi ének magyarorsz. történetéhez/.
43. PONGRÁCZ E.: Az évről és annak részeiről.- Arany Korona én., 3.
44. Lásd még: MNT im./561/ bevezető sorait és a Jegyzetek /975-982/ forráskutatási adatait, műfajokat, kottákat.
45. Ethn. 1961, 237-263. /Domokos P.P.: Hajnal, hajnalnőta, hajnalozás/, és hivatkozással Ethn. 1915, 131./ Jakubovich E.: Éjjeli vigyázók éneke a XVIII. századból/.
46. SZOMJAS - SCHIFFER GY.: Hajnal vagyon, szép piros..1972.
47. Többek között l. Együd im. 155-156.

- 48. SZOMJAS - SCHIFFERT Im. 15-65.
- 49. Bálint im. /b., 172.
- 50. Rapcsényi im. 114.
- 51. DOMOKOS P.P.: kézirata és a NMI kiadásában megjelent tanulmánya.

Az egyes számok adatainak feloldása:

- Hwb.d.dt.M.: Handwörterbuch des deutschen Märchens
- MNT III/A: Magyar Népzene Tára III/A kötete 1955. /Lakodalom 1./
- Ethn. Mitt. aus Ung: Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn.

Irodalom

Bartók B.: A magyar népdal. Budapest, 1924.
 Zeitschrift des Vereins Volkskunde. 1925/26. és 1901.XI.
 Martti Haavio, Kettelmärchenstudien I. 1929. és II. 1932.
 A.Scheiber, Western Folklore 1950. XIII.
 A.Scheiber, Midwest Folklore. 1952.II.1954.Iv./ Indiana Uni-
 versity/
 A.Scheiber, Isr. Wochenblatt. 1965. LXV.
 Scheiber S.: Folklor és tárgytörténet I-II. 1977.
 Magyar Nyelvőr. 1947. LXXI.
 S.Thompson, Motif-index of Folk-Literature. Helsinki,1935.V.
 Berze Nagy J.: Baranyai magyar néphagyományok I.1940.
 Magyar Nyelvőr. II.1873. /Ruehietl M.,Régi pohárköszöntések/
 Erdélyi Zs.: Hegyet hágék, lőtöt lépék, Bp. 1976.
 Bálint S.; Népünk imádságai. 1937.
 Az IMIT Évkönyvek sorozatai az 1910-1940-ig.
 Polner Zoltán, Föld szülte fáját /Szeged környéki ráolvasók
 és népi imádságok. Szeged. 1978.
 A Magyarság Néprajza IV./Szendrey Zs./
 Bálint S.: Karácsony, húsvét, pünkösd. Bp.1976.2.kiadás.
 Péter L.: Löw Immanuel és Kálmány Lajos barátsága. 1947.